

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

**Slavistická studia se specializací serbistika –
polonistika**

autor: Pavel Trojan

ČEŠI A BĚLEHRAD 1918-1939

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Očenašek, Ph.D.

2009

Prohlášení autora o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s
využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze-Žižkově, dne 27. 8. 2009

Pavel Trojan

Obsah

1. Anotace	4
2. Úvod	6
3. Příchod Čechů do Srbska před rokem 1918	9
3. 1. Historické vztahy mezi Čechy a Srby	9
3. 3. Příchod Čechů v 19. století	9
3. 4. Tři rodinné příběhy	15
3. 4. 1. Rodina Bailoniů	15
3. 4. 2. Rodina Koláčků	19
3. 4. 3. Rodina Eckertů	21
3. 5. Sokol	22
3. 6. Pražská úvěrní banka	25
4. Češi v Bělehradě 1918-1939	29
4. 1. České organizace a spolky	29
4. 2. Československé školství v Belehradě	36
4. 3. Československý dům v Bělehradě	41
4. 4. Česká kolonie na Pašinom Brdu	44
4. 5. Čeští architekti a významné stavby českých architektů v Bělehradě	46
4. 5. 1. Jugoslávská banka na Trgu Republiky	47
4. 5. 2. Hvězdářská observatoř „Zvezdara“	47
4. 5. 3. Obytný dům se zámečnickou dílnou „Solid“	48
4. 5. 4. Srbsko-Americká banka	49
4. 5. 5. Budova Československého velvyslanectví	49
4. 6. Velvyslanectví a konzulát ČSR v Bělehradě	50
4. 7. Organizace Československo-jihoslovanské a Jihoslovansko-československé ligy	54
4. 8. Malá dohoda	58
5. Osudy české menšiny v Bělehradě po roce 1939	62
6. Závěr	65

7. Seznam zkratk	67
8. Použitá literatura a prameny	68
8. 1. Nevydané dokumenty	68
8. 2. Knihy a periodika	68
8. 3. Internet	71
9. Seznam příloh	73
9. 1. Fotografie	
9. 2. Seznam členů Československé obce v Bělehradě v roce 1928	
9. 3. Multimediální přílohy DVD (přiloženy zvlášť)	

1. Anotace

Masovější příchod Čechů do Srbska se datuje do druhé poloviny 19. století hlavně z důvodů ekonomických, v rozvíjejícím se Srbsku tehdy chyběli specialisté v mnoha oborech a proto byli oficiálně zváni. Češi se sdružovali se a zakládali české spolky. Velká migrace Čechů a Jihoslovanů mezi Československem a Královstvím SHS nastala po vzniku těchto samostatných států v roce 1918 a byla podporována ve všech sférách. V Bělehradě se usazovalo mnoho Čechů, většina z nich byla členy Československé obce, existovala Československá základní škola, v roce 1928 byl slavnostně otevřen Československý dům. Konaly se zde přednášky, byly pořádány nejrůznější kulturní akce. Vztahy na mezinárodní kulturní úrovni zajišťovala Československo-jihoslovanská a Jihoslovansko-československá liga, na politické potom Malá dohoda. Druhá světová válka předznamenala poválečnou emigraci bělehradských Čechů zpět do Československa, pomalu přestala existovat Československá základní škola a Obec. Od roku 1989 můžeme zaznamenat několik pokusů o obnovení Československé obce v Bělehradě původními předválečnými nebo poválečnými členy Obce.

Klíčová slova:

Češi v Srbsku, Bělehrad, migrace, integrace, asimilace, národnostní menšina

Mass coming of Czechs to Serbia dates back to the second half of the 19th century. The reasons were mostly economical. Developing Serbia was lack of experts in many fields and thus the Czech people were officially called for. The Czechs were coming together and were establishing Czech organizations. A big mutual migration of Czech people and Yugoslav people between Czechoslovakia and The SHS Kingdom started after the foundation of these independent countries in 1918 and was supported in all domains. A lot of Czechs settled in Belgrade. Most of them were members of Czechoslovakian community. There was also Czechoslovakian primary school and in 1928 Czechoslovakian house was ceremonially opened. Lessons were held here along with various cultural happenings. The relationships at the international cultural level were ensured by Czechoslovakian-Yugoslav and Yugoslav-Czechoslovakian leagues. The political relationship was ensured by the Little Entente. The Second World War was a sign for post-war migration of the Belgrade Czechs back to Czechoslovakia. Czechoslovakian primary school and community stopped existing. Since 1989 there were a few attempts of Czechoslovakian community revival in Belgrade by the authentic pre-war and post-war community members.

Key words:

Czech people in Serbia, Belgrade, migration, integration, assimilation, national minority

2. Úvod

Téma historických vztahů Čechů a Srbů mě zaujalo již při mém prvním pobytu v Bělehradě v létě roku 2000, kdy jsem po prozrazení své národnosti překvapeně poslouchal různá vyprávění, ve kterých hráli bělehradští Češi povětšinou pozitivní roli. O několik let později jsem při svých návštěvách Bělehradu začal více pátrat po českých stopách, navštívil jsem Velvyslanectví ČR v Bělehradě, Českou matici v Bele Crkvi a postupně jsem se dostal až ke znovuzrozené Československé obci, respektive jejímu nástupci Kulturně-osvětovému sdružení Čechů a Slováků v Bělehradě. Její předseda Vuk Petrović, vnuk jednoho z bankovních úředníků, kteří přišli do Bělehradu před 1. světovou válkou, mě nasměroval dál a díky němu jsem měl možnost natočit rozhovory s několika posledními žijícími žáky Československé základní školy v Bělehradě. Pan Petrović byl pro mě nevyčerpatelnou studnicí informací o české menšině na konci 19. a po celé 20. století. Patří také k posledním potomkům bankovních úředníků, kteří stále žijí v domech, jež vybudovali jejich předci v tzv. České kolonii v Bělehradě.

O historii českých spolků a české menšiny v Bělehradě dnes příliš nevíme, den před napadením Jugoslávie Německem v dubnu 1941 byl totiž celý archiv české menšiny spálen, aby nepadl do rukou Němců – údajně kvůli citlivým informacím o českých uprchlících po podpisu Mnichovské dohody, z nichž velkou část měli tvořit čeští Židé.

Citelný nedostatek původních pramenů jsem se snažil nahradit informacemi z pražských archivů Ministerstva zahraničních věcí ČR a České národní banky, bělehradských knihoven Srbské národní banky (Srpska narodna banka), Pedagogického muzea (Pedagoški muzej) a Hlavního archivu města Bělehradu (Glavni arhiv grada

Beograda), publikací vydaných v České republice i v Srbsku a vzpomínek pamětníků žijících v Bělehradě. Vznikla mozaika, která jistě není úplně kompletní, ale umožňuje vcelku podrobný pohled do života české menšiny v Bělehradě mezi světovými válkami.

Původně jsem se chtěl věnovat české menšině v Bělehradě pouze v meziválečném období, což se ale ukázalo jako nemožné, protože období meziválečné je vlastně do značné míry výsledkem geneze příchodu Čechů do Srbska v 19. století. Zařadil jsem sem proto také kapitoly přesahující časový rámec zadání mé práce.

Jako příklad příchodu a života některých Čechů v Bělehradě se mi nabídl tři větší příběhy – jeden známý a publikovaný (rodiny Bailoniů) a dva nepopsané, které mají v mé diplomové práci „premiéru“ (rodiny Eckertovy a Koláčkovy).

Kapitoly o Malé dohodě a Československo-jihoslovenské lize byly napsány z potřeby doplnit co nejvíce informace o meziválečném období, i když na každodenní život české menšiny neměla ani jedna z nich zásadní vliv. Malá dohoda byla sdružením politickým (i s hospodářským rozměrem), Československo-jihoslovenská, případně Jihoslovensko-československá liga se nejvíce staraly o vzájemnou propagaci a spolupráci obou národů na mezinárodní úrovni, méně už na úrovni krajanské. Kapitola o bělehradském Sokolu mi připadala nejzajímavější hlavně ve fázi jeho vzniku, tedy mezi lety 1882–1918. Vývoj této organizace poté už spíše kopíroval československý model.

Ve své práci jsem se snažil striktně se držet osudu Čechů přicházejících pouze do Bělehradu a tak jsem byl bohužel nucen vynechat velmi obsáhlou historii krajanských spolků v Srbsku a bývalé Jugoslávii vůbec. Tyto osudy by vydaly materiál na několik dalších diplomových prací.¹

Touto cestou bych rád poděkoval všem zmíněným institucím za pomoc a podporu, především ale panu Vuku Petrovičovi z

¹ Seznam českých spolků na území bývalé Jugoslávie (patrně neúplný) viz Matušek J.: Češi v Chorvatsku. Jednota Daruvar 1994, str. 173-200.

Kulturně-osvětového sdružení Čechů a Slováků v Bělehradě, bez něhož by tato práce určitě nebyla tak obšírná.²

² Vzhledem ke stavu materiálů i srbským zásadám při transkripci jmen českého původu bylo často náročné dopátrat se přesné české podoby některých názvů nebo jmen a příjmení. Ne vždy byla jména pečlivě zapisována. Typicky česká jména (Manjasek = Maňásek) není těžké odvodit, se jmény cizího původu (Ekert = Eckert) je to o něco těžší. Jména se objevují v textu velmi často pouze ve formě příjmení (Škarka), což mi ztěžovalo pátrání, o kterého člena rodiny se jedná. Křestní jména jsou v různých zdrojích různá a dosti zmatečná. Syn Ignáce Bailoniho je v různých zdrojích uváděn jako Václav – Venceslav – Vasa. U některých křestních jmen se dá předpokládat změna v srbském prostředí – Jan = Jovan apod. U rodiny Bailoni jsem použil pro generaci narozenou v Čechách českou verzi tohoto příjmení (Bailoni), pro další generace narozené v Srbsku verzi srbskou, tedy Bajloni. Ve starých dokumentech a vzpomínkách se často mísí pojem „český“ a „československý“. Zvolil jsem variantu „český“ do roku 1918 a „československý“ po roce 1918, ačkoliv bylo Slováků začleněných do krajanské menšiny v Bělehradě jen minimum a vyučovacím jazykem v československé škole byla samozřejmě čeština, byť je v oficiálních dokumentech jako vyučovací jazyk často uváděn „jazyk československý“.

3. Příchod Čechů do Srbska před rokem 1918

3. 1. Historické vztahy mezi Čechy a Srby

Vzájemné styky mezi Čechy a Srby mají sice tisíciletou historii, ale až do 19. století je možné s několika výjimkami pokládat spíše za letmé. Těmito výjimkami byl například Karel IV. (1316–1378), který se snažil navázat diplomatická jednání se srbským panovníkem Štěpánem Dušanem (asi 1308–1355) nebo působení českých a srbských vojáků v jedné armádě při obraně před pronikáním tureckých vojsk do střední Evropy o sto let později.

Důležitým obdobím česko-srbských vztahů bylo období národního obrození s osvícensko-romantickou filozofií a postupný zájem o slovanství. Průkopníky těchto vztahů a zprostředkovateli mezi Čechy a Srby byli například Josef Dobrovský (1753–1859), Vuk Karadžić (1787–1864), Pavel Josef Šafařík (1795–1861) a mnoho dalších. Významnými propagátory slovanské myšlenky se také stali malíř Jaroslav Čermák (1830–1878) a spisovatel a malíř Ludvík Kuba (1863–1956), oba se účastnili cest po balkánských územích, kde žilo srbské obyvatelstvo.³

3. 3. Příchod Čechů v 19. století

Jednou z hlavních charakteristik 19. a počátku 20. století v Evropě bylo sjednocení, vznik nových, respektive osvobození dříve nezávislých států: Itálie v roce 1861, Německa 1871, Srbska 1878, Bulharska 1908, Albánie 1912 a dalších. Revoluční rok 1848 zasáhl také velké evropské říše – Rakousko, Francii, Rusko a Turecko, třebaže rozpad některých z nich a vznik dalších tzv. následnických

³ V úvodních partiích práce využívám především knihu V. Žáčka a kol.: Češi a Jihoslované v minulosti. Academia, Praha 1975.

států přišel až po 1. světové válce. Velmi důležitým prvkem tohoto období zvláště v západní Evropě byla rychlá industrializace.

Až do 2. poloviny 19. století bylo Srbsko státem rolnickým, obyvatelstvo žilo hlavně na venkově, neexistovala velká města jako v západní a střední Evropě. Ve 2. polovině 19. století začalo docházet k postupnému rozvoji řemesel a průmyslu a právě v této době zde odehráli velkou úlohu cizinci.

Nedá se zatím přesně říci, kdy začali Češi ve větší míře přicházet do Srbska, lze ale předpokládat, že se tak dělo hlavně po roce 1848. Nejdříve to byli řemeslníci a dělníci, teprve později průmyslníci, inženýři, lékaři, hudebníci, bankéři a další. V odchodech těsně po roce 1848 nemůžeme vyloučit ani politické důvody. Důležitým mezníkem byl pak jistě rok 1867, když začali Turci opouštět Bělehrad, do něhož se pak začali stěhovat četní cizinci včetně Čechů.

Jedním z prvních Čechů, jehož jméno se v Srbsku dodnes často uvádí, byl známý revolucionář **František Zach** (1807–1892), jeden z účastníků pražského Slovanského sjezdu roku 1848, po kterém odešel přes Horní Uhry do Srbska. Bělehrad už znal, poprvé zde byl v roce 1843. Formálně pracoval jako tlumočnick na francouzském konzulátu, ale prakticky sháněl informace pro polskou emigraci v Paříži. Díky jeho kontaktům navštívili Bělehrad Jan Heyrovský nebo František Ladislav Rieger. Na konci roku 1849 v Bělehradě založil a řídil vojenskou školu – bělehradskou vojenskou akademii – ze které se ihned po vyhlášení branné povinnosti v Srbsku stalo centrum odboje. Jeho kolegou na akademii byl **Jan Lambl**. Jako vychovatele mladého prince Petra Karadjordjeviće (v letech 1852–1854) doporučil krajana **Dr. Viléma Gablera**. Na konci 50. let 19. století se stal Zach podplukovníkem a blízkým přítelem knížete Michala Obrenoviće.

Osobním lékařem tohoto knížete byl Čech **Karel Pacek**, jeden ze zakladatelů Srbské lékařské společnosti. Skutečné války se Zach ale dočkal až v závěru svojí vojenské kariéry, v roce 1875, kdy vedl srbskou armádu do útoku proti Turkům. I přesto, že během svojí vojenské kariéry získal řadu praktických zkušeností zejména v Bosně a Hercegovině (kde byl povýšen na generála), nebyl schopný válku dovést do vítězného konce. V létě 1876 byl raněn a kvůli sněti mu musela být amputována noha, v době rusko-turecké války sice pobýval ve vojenském táboře, ale na velení už se nepodílel. Když v prosinci roku 1877 Michalův nástupce kníže Milan vyhlásil další válku Turecku, byl Zach jeho pobočníkem, do bojů ale zasáhl jen okrajově. V roce 1883 byl penzionován a vrátil se do Brna, kde se ovšem trvale usadil až po několika cestách do Vídně v roce 1889. Zach měl kromě jiného zvláštní zásluhu na organizaci srbského vojenského systému a škol, pro které angažoval řadu českých učitelů (**František Všečetka** a další). Budovu jím založené vojenské akademie v Bělehradě (budova Kapitána Mišy) stavěl v roce 1863 další krajan **Jan Nevole**.

Ing. Jan Nevole (1812–1903)⁴ absolvoval Akademii výtvarných umění ve Vídni (Akademie der bildenden Künste) a poté pracoval v Rakousku a v Čechách. V roce 1845 přibyl do Bělehradu na místo hlavního inženýra „popečiteljstva“ (tedy ministerstva) stavebnictví. Jedním z jeho prvních počínů byl plán na výstavbu Národního divadla v místě dnešního náměstí Zeleni venac, ale od této lokace bylo upuštěno kvůli špatným terénním podmínkám. K jeho nejznámějším projektům patřila výše zmíněná budova „Kapetan Mišino zdanje“ financovaná bohatým patriotem Mišou Anastasijevičem, který jí daroval srbskému národu. **Nevole** ji koncipoval jako zvláštní reprezentativní stavbu, jejíž architektura byla spleť různých stylů v duchu dobově převládajícího romantizmu. Polychromovaná průčelí jsou bohatě dekorativně

⁴ Djurić-Zamolo, Divna: Graditelji Beograda 1815-1914, Muzej grada Beograda, 1981, Beograd, str. 73.

vyzdobena a centrálnímu rizalitu dominují sochy Apollóna a Minervy ve zvláštních nikách. V době svého vzniku se stala tato budova největší a nejmonumentálnější stavbou v Bělehradě, dnes je sídlem rektorátu Bělehradské univerzity.

Ing. František Nekvasil (1844–1913)⁵, předseda bělehradského českého spolku Lumír, vystavěl budovu železniční stanice v Bělehradě a dále hotel Slavija, který byl zničen při německém bombardování v roce 1941. Zemřel v Bělehradě.

Prof. Vladislav Titelbach (1847–1925) se podrobně zabýval srbskou etnografií (srbské výšivky) a jeho syn Stojan, architekt, projektoval budovu nového Královského paláce v Bělehradě.

Ze záznamů o českých živnostnících se většinou nedochovalo mnoho informací, takže ty následující patří spíše mezi výjimky:

Bogoljub Rosůlek⁶ přišel do Bělehradu v roce 1887 pravděpodobně kvůli práci uzenáře k firmě Karla Perola, který byl tehdy jedním z několika bělehradských uzenářů. Rosůlek se brzy vydal vlastní cestou a otevřel si v ulici Carigradska vlastní uzenářství, později se přestěhoval do ulice Kastriotova do hotelu „Kod Zlatnog Praga“. Po ekonomických úspěších se v prosinci 1901 přestěhoval do ulice Skopljanska (dnes Nušičeva) a nedaleko odtud, na rohu ulic Cara Dušana a Knjeginje Ljubice, vybudoval velkou prodejnu s masem a dalšími masnými výrobky, kterou si i dnes nejstarší Bělehradčané pamatují.

Právě Češi jsou v Srbsku dodnes připomínáni nejen jako zdatní řemeslníci, ale také jako umělci – hlavně hudebníci a pedagogové. Podle současného odhadu mohly v 2. polovině 19. století a v 1. polovině 20. století v Srbsku působit desítky těchto dnes anonymních muzikantů, dirigentů a hudebních pedagogů. Nutno dodat, že na přelomu 19. a 20. století byli na téměř všech

⁵ Djurić-Zamolo, Divna: Graditelji Beograda 1815-1914, Muzej grada Beograda, 1981, Beograd, str. 77.

⁶ Stojanović, N.: Kako se snabdevalo Beograd oko 1900. godine, Beograd 1977.

gymnáziích v Srbsku učitelé hudby Češi.⁷ Mezi ty nejznámější, kteří významněji zasáhli do bělehradské hudební scény patřili:

Dragutin Čížek (1831-1913), vojenský kapelník a skladatel, vzdělání získal v Praze. Od roku 1864 pracoval jako kapelník v Zemunu, o čtyři roky později začal působit v Bělehradě v orchestru Národního divadla a jako učitel na gymnáziu. Napsal velké množství maršů a čtverylek, velmi často v duchu srbské folklórní hudby. Zemřel v Bělehradě.

Josef Voves (1840-1908), skladatel a hudební pedagog, absolvent pražské konzervatoře. Od roku 1869 působil jako učitel hudby v Kragujevci a Bělehradě. Skládal hlavně sborovou hudbu a skladby pro klavír inspirované srbským hudebním folklórem. Zemřel v Bělehradě.

Josef Svoboda (1856-1898), houslista, violoncelista, dirigent a hudební pedagog, absolvent pražské konzervatoře. Od roku 1883 pracoval v Bělehradě jako učitel na gymnáziu, v roce 1894 si otevřel vlastní hudební školu. Kromě občasného dirigování v Národním divadle v Bělehradě se věnoval hře na violoncelo a komponování orchestrální hudby, napsal učebnici pro hru na housle. Zemřel v Bělehradě.

Hilarion Beníšek (1863–1919), český dirigent, absolvent filozofie a hudebních škol v Praze. Mezi lety 1894–1910 pracoval jako divadelní dirigent v Lublani, od roku 1910 působil jako hudebník a pedagog v Bělehradě, kde také zemřel.

Dragutin Pokorný (1868–1956), původním jménem František Pokorný, dirigent, absolvent konzervatoře ve Vídni. Od roku 1890 se stal vojenským kapelníkem srbského vojska v Bělehradě, Valjevu a Niši. Byl jedním z prvních dirigentů orchestru Národního divadla v Bělehradě (1897–1904 a 1906–1910) a tzv. „Operi na bulevaru“

⁷ Působení Čechů v hudebním životě Srbska je prakticky jediná oblast, o níž pojednává tato práce a kterou se v současnosti zabývají i srbsští badatelé. Viz Krajačić G.: *Vojna muzika i muzičari 1831-1945*, Beograd 2003; Pejović R.: *Češki muzičari u srpskom muzičkom životu 1844-1918*. in: *Zvuk. Internacionalni časopis za muziku* 8, 1996, str. 51-58 a 9, 1997, str. 65-74.

Žarka Saviće. Po první světové válce založil Vojenskou hudební školu ve Višaci, centrální hudební archiv v Bělehradě a mezi lety 1920–1937 byl kapelníkem královské gardy. V tomto období spolupracoval s mnoha domácími i zahraničními sólisty, připravoval symfonické koncerty. Zemřel v Bělehradě.

Vítězslav Rendla (1868–1933), violoncelista, dirigent a hudební pedagog. K hudbě ho přivedl otec, profesionální muzikant, kariéru začínal v orchestrech. Od roku 1899 začal působit ve Vojenském orchestru v Bělehradě, o rok později se stal dirigentem Srbské hudební školy (1900–1933). Skládal marše a hudbu lehčích žánrů, často využíval motivů ze srbského hudebního folklóru. Zemřel v Bělehradě.

Jan Růžička (1876–1945), houslista a hudební pedagog. Po studiích ve Vídni působil v opeře v Budapešti. Od roku 1899 působil v Bělehradě, nejdříve jako profesor a později i jako ředitel Hudební školy (1899–1944) a koncertní mistr Bělehradské opery. Zemřel v Bělehradě.

Václav Vedral (1879–1953), skladatel, absolvent skladby na pražské konzervatoři. Od roku 1899 působil v Šabaci a Požarevaci, po první světové válce žil a pracoval v Bělehradě, kde od roku 1924 učil na gymnáziu a od roku 1925 na Hudební škole Stanković. Působil v Československé obci jako vedoucí hudební sekce a v letech 1938–1941 i jako člen vedení. Zemřel v Bělehradě.

Emil Hájek (1886–1974), pianista a klavírní pedagog, absolvent pražské konzervatoře. Působil v Praze a Berlíně, od roku 1928 působil v Bělehradě v Hudební škole Stanković nejprve jako profesor, později také jako její ředitel. Po založení Hudební akademie se stal jejím profesorem a ředitel klavírního oddělení (1937–1963). Dodnes patří jeho jméno k symbolům meziválečné hudební pedagogiky v Bělehradě, srbské klavírní studium povznesl na evropskou úroveň. Kromě své pedagogické kariéry doprovázel domácí i zahraniční sólisty, sám vystupoval jako sólista i jako hráč

na klavír, ale také na cembalo v různých hudebních formacích. Srbské publikum seznámil s českou klasickou hudbou a naopak pro Československý rozhlas nahrával díla srbských autorů. Byl členem mnoha porot v klavírních soutěžích, psal kritické články do Politiky. Zemřel v Bělehradě.

3. 4. Tři rodinné příběhy

3. 4. 1. Rodina Bailoniů

Rodina Bailoni pocházela z Lombardie. Ignác Bailoni starší (respektive Ignjat Bajloni) (1811–1875) se narodil v Litomyšli, byl řemeslníkem, koželuhem. V dopise sestře a svému zeti, mlynáři Antonínu Němcovi údajně oznámil svůj plánovaný odjezd do Ameriky.

Antonín Němec přišel do Srbska spolu s dalšími Čechy v roce 1848 a v městečku Bratinac u Požarevace vybudoval parní mlýn. Měl úspěch a na konci 19. století se již hovoří o mlýnu s pěti patry. Mlýn dodnes existuje. Němec přesvědčil Bailoniho, aby i se svou rodinou přijeli podnikat do Srbska. Ignác spolu se svou ženou a čtyřmi syny přijeli v roce 1855 do Bělehradu. Usídlili se na Topčiderskom brdu.

Syn Antonín odešel pracovat do mlýna do Bratinace ke svému strýci Antonínu Němcovi, kde se spolu se dvěma dalšími Čechy **Karlem Tobolárem** a **Josefem Kreclem** vyučil mlynářem.

Antonín Němec odkoupil nedostavěný dům na Tobdžiskoj pijaci – Hajduk Veljkovom vencu (dnes park na rohu ulic Sarajevska a Nemanjina), dostavěl ho a předal Ignáci. Zde vznikl hostinec s hotelem „Bajloni“ s velkými sály v přízemí a na prvním patře, kde se začali scházet krajané organizováni českým spolkem

Lumír. Hotel byl na druhém patře. V hostinci pracovali Ignác a jeho synové **Jakov** a **Václav**. Kuchyň zde vedla **Marie Valouchová**.

Na konci roku 1870 koupil Ignác „Malu pivaru“ na rohu ulic Skadarska a Cetinjska, o 12 let později u ní byl dostavěn hostinec „Kod male pivare“, dnešní restaurace „Skadarlija“. O pivovar i restauraci se staral nejstarší syn Ignáce, Jakov. **Ignác Bailoni** starší zemřel v roce 1875 v Bělehradě.⁸

Antonín Bailoni (1841–1900) využil nejen své mlynářské schopnosti v dalších mlýnech, ale zdá se, že byl i vynikajícím podnikatelem. Jedním z jeho nejznámějších ekonomických úspěchů byla výstavba parního mlýnu v Malém Crnici („Malo Crnice“ u Požarevacu) v letech 1869-1872. V okolí Malého Crnice později zakoupil půdu a začal se věnovat zemědělské činnosti a chovu dobytka. Antonín byl donátorem a spoluzakladatelem Srbské zemědělské společnosti. Se svou českou manželkou měli čtyři děti: **Marii, Boženu, Otokara a Jaroslava**. Po Antonínově smrti v roce 1900 převzal jeho pozici v Malém Crnici jeho syn Jaroslav.

Firma „Ignjat Bajloni i sinovi“ koupila v roce 1883 v Bělehradě parní mlýn, který se nacházel na Topčiderskom drumu v blízkosti pozdější sirkárny. Tento mlýn dostal na starost syn Ignáce, Václav zvaný Vasa. Ten se oženil s Češkou, **Marií Valuchovou** a spolu měli děti **Rušku, Jovana a Mihajla**. Po Václavovi převzal mlýn jeho syn **Jovan** (1880–1928). Mlýn byl za 1. světové války zničen, takže se Jovan přemístil do Malého Crnice k příbuzným. Jovan založil Srbskou obchodní komoru a byl členem několika finančních institucí. Byl jedním z nejúspěšnějších srbských průmyslníků své doby. Oženil se s Julkou Lakić, která byla v 30. letech 20. století členkou Sdružení československých žen.

Mladší syn Václava-Vasy Bajloniho **Mihajlo** zvaný **Mika Bajloni** (1888–1935) se aktivně zúčastnil 2. balkánské a 1. světové války, ze které se vrátil s hodností podplukovníka. Po válce se

⁸ Vučo, N.: Godišnjak grada Beograda XXIII, 1976.

neúspěšně věnoval obchodu, čímž dovedl firmu „Bajloni i sinovi“ v roce 1926 skoro k bankrotu. Byla mu vyplacena část rodinného majetku a začal obchodovat sám. Převzal správu parního mlýna v Malém Crnici a úspěšně obnovil výrobu. Založil továrnu motorek „Velos“, která byla relativně úspěšná. Ve funkci předsedy správní rady se aktivně účastil práce v první jihoslovanské továrně na telefony a optiku „Teleoptik“. Byl členem mnoha humanitárních spolků v Bělehradě a držitelem významných státních vyznamenání. Oženil se s Radmilou Bošković a měli spolu čtyři děti **Gradimira**, **Antona**, **Gordanu** a **Ljiljanu**. Zemřel v Novém Sadě, pohřben byl v Bělehradě. Kromě svých ekonomických úspěchů i neúspěchů za sebou zanechal tři řady domů v Sarajevské ulici, velikou budovu na rohu ulic Cetinjska a Drinčićeva a honosný dům v ulici Kneza Miloša.

Jeho dcera **Gordana Bajloni** (1914–1999) se narodila v Bělehradě, kde studovala práva. Brzy se stala členem bělehradské „mondenske“⁹ mládeže a těsně před druhou světovou válkou opustila Srbsko. Po konci války žila v různých evropských městech, zbytek života strávila v Lisabonu, kde zemřela 7. 1. 1999. Před svou smrtí poskytla krátký rozhovor srbské televizi s podmínkou, že bude odvysílán až po její smrti.¹⁰

Ignácův nejstarší syn **Jakov Bailoni** (1839–1902)¹¹ se narodil v Litomyšli a po příjezdu do Bělehradu pracoval několik let jako bednář. V roce 1871 byl jedním ze zakladatelů „První srbské pivovarnické společnosti“ a zároveň byl jedním z jeho hlavních akcionářů. Na rohu ulic Skadarska a Cetinjska byla „Mala pivara“ ve vlastnictví „První pivovarnické akciové společnosti“. Malý pivovar byl neúspěšný a šel do likvidace. V likvidaci jej koupil zeť Jakova, Čech **Jovan Vrabec**, který si vzal **Antonii**, sestru manželky **Jakova**. Bez dostatečného kapitálu si musel půjčit peníze za podpis

⁹ Z francouzského „mondain“ - světový, společenský.

¹⁰ <http://www.youtube.com/watch?v=i-k651e2txo>.

¹¹ Godišnjak grada Beograda, Nikola Vučo, Knj. XXIII, 1976, Muzej grada Beograda, Beograd, str. 94.

směnek a tímto způsobem se dostal „Malý pivovar“ do rukou rodiny Bajloni.

K modernizaci pivovaru a odkupu přilehlých budov bylo potřeba mnoho peněz. Bylo také nutné investovat do surovin potřebných k výrobě piva. Přes tyto počáteční potíže byl pivovar úspěšně modernizován a stal se jedním z nejznámějších pivovarů v Srbsku. Z Jakova se stal jeden z nejvýznamějších průmyslníků své doby v regionu. Stal se členem správního výboru Národní banky Srbska, průmyslové komory a dalších institucí.

Navíc v jeho pivovaru v ulici Cetinjska našel hned po 1. světové válce útočiště krajanský spolek Lumír.

Jakov se oženil s **Marií Valouchovou** z Litomyšle a měli spolu 4 děti. Mladší syn **Franja** převzal po otcově smrti pivovar, starší syn Ignjat se stal ředitelem všech úseků této firmy. Franja zemřel v roce 1950.

Ignjat Bajloni mladší (1876–1935)¹² patří dodnes v Srbsku k nejznámějším členům této rodiny. Po studiích v Bělehradě a Vídni a po otcově smrti převzal rodinnou firmu a stal se z něj veleúspěšný průmyslník. Stejně jako jiní členové jeho rodiny i on zastával řadu funkcí ve správních radách a výborech Národní banky, Hypotéční banky, Sdružení bělehradských průmyslníků, Bělehradské průmyslové komory a První chorvatské spořitelny v Bělehradě.

Během první světové války byl delegátem ministerstva války a pracoval také ve službách zpravodajství a propagandy v zemích spojenců. V roce 1928 se stal viceguvernérem a později guvernérem Národní banky, a to až do roku 1934 a jeho podpis byl tedy na bankovkách tištěných v této době. Spolu se svou ženou Jelenou měli čtyři děti: **Milicu, Mariji, Jakova a Dimitrije**.

Rodina Bajloni patřila k nejvyšším kruhům srbské buržoazie a její členové měli velký vliv na ekonomické a společenské události

¹² Godišnjak grada Beograda, Nikola Vučo, Knj. XXIII, 1976, Muzej grada Beograda, Beograd, str. 96.

až do výbuchu 2. světové války. Její veškerý majetek byl zabaven státem po 2. světové válce.¹³

Dnes českou rodinu Bailoni (respektive Bajloni) připomíná jedno z náměstí v centru Bělehradu „Bajlonijeva pijaca“.

3. 4. 2. Rodina Koláčků

František Koláček (1835–1880) se narodil v roce 1835 v Malhostovicích u Brna. Vyučil se zedníkem a vzal si za ženu Kateřinu Marii Neuhauser (1838–1878). V roce 1860 odešel manželský pár na pozvání Ilje Kolarca do Bělehradu, kde se jim narodilo pět dětí: **Anežka** (1860–1945), **Josef** (1868–1927), **Matylda** (1871–?), **Vladislav** (1873–?) a **Bohumír** (1875–?). Matylda se jako jediná vdala za Čecha - **Adolfa Pavlíčka** a žili spolu v Bělehradě.¹⁴

František pokračoval v Bělehradě ve své profesi a stavěl domy, mimo jiné i dům Steve Todoroviće v ulici Gospodska (dnešní Brankova). U staveb mu často scházely kovové součástky a pravděpodobně z toho důvodu přivedl svého syna Josefa k zámečnictví a kovářství. Po smrti Kateřiny Marie se František ještě jednou oženil, ale o dva roky později zemřel i on.

Josef Kolaček (1868–1927) byl nejen zdatným zámečníkem a kovářem, ale také jedním ze zakládajících členů Lumíra v roce 1888. Oženil se s **Josefinou Fohter** (1875–1960) z Bele Crkve a měli spolu 4 děti: **Ružu**, **Josefinu**, **Antuna** a **Franju**. Josefina zvaná Finka byla aktivní členkou Sokola. Po svém otci, Josefu, převzal řemeslo jeho syn Franja. Ten měl tři syny: **Antonija**, **Jovana** a **Viktora**. Jejich synové **Rastko** a **Dino** jsou dnes spolu se

¹³ Godišnjak grada Beograda, Nikola Vučo, Knj. XXIII, 1976, Muzej grada Beograda, Beograd, str. 105.

¹⁴ Příloha diplomové práce – DVD 3.

svými rodinami zástupci nepočetné české menšiny v Bělehradě. Oba se dnes věnují řemeslu svého pradědy, kovářství.

„Narodil jsem se v Bělehradě (na Vračaru) 6. prosince 1868. Moji rodiče přišli z Čech v roce 1860. Otce dovedl do Bělehradu nebožtík Ilija Kolarac jako zedníka při stavbě restaurace „Kolarac“. V roce 1875 přešel můj otec na pravoslavnou víru a s ním dalších 15 rodin. Nejdříve mě zapsal do německé školy, ale protože jsem nemohl kvůli jazyku dělat pokroky, přešel jsem do srbské školy na Vračaru. (...) Otec přijal srbské občanství v roce 1877. (...) Když mi bylo deset let, umřela mi máma a otec se podruhé oženil. V roce 1880 mi umřel i otec a já jsem se stal ve dvanácti letech sirotkem se dvěma bratry a dvěma sestrami. Nemohl jsem pokračovat ve škole, odešel jsem dělat zámečnické řemeslo. V té době si moje nejstarší sestra vzala jednoho zámečníka, který otevřel zámečnictví v Sofii, po osvobození Bulharska. Odešel jsem do Sofie a v roce 1881 jsem se vyučil zámečníkem. Kromě toho jsem se naučil ještě čtyři jazyky: bulharsky, turecky, italsky a řecky. Když mi bylo dvacet let, vrátil jsem se do svého rodného města, Bělehradu, abych pomohl svým dvěma mladým bratrům. (...) Na jaře 1894 jsem se oženil s Josefínou Bele Crkve. (...) V této době se mi narodil syn. V roce 1896 jsem se stal plnoprávným zámečnickým mistrem.

(...) Teď mám svůj majetek a skromnou dílnu v ulici Bitoljska čp. 105 (dnes Svetogorska - poznámka). Za deset let manželského života se mi narodily čtyři děti, dva synové a dvě dcery. (...). Staršího syna Franju jsem dal vyučit na zámečníka, aby si uvědomil, jaké je to pro někoho pracovat.

Do světové války (...) jsem byl ve vedení České obce (abych nezapomněl mateřský jazyk). (...) V roce 1920 si Franja odsloužil vojnu v Osijeku a pak jsem ho poslal do Prahy, aby se zdokonalil v řemesle. Pak jsem ho oženil s dcerou místního řemeslníka Antonína

*Doubravy, (...) a vloni když mi bylo 56 let jsem odešel ze společenského a politického života.*¹⁵

3. 4. 3. Rodina Eckertů

Miloš Eckert (1891-1967) se narodil v Praze. Jeho otec Adolf byl ředitelem vyšší obchodní školy v Praze, kde studovali také Jihoslované, takže měl informace a kontakty se svým budoucím působištěm. Manželství jeho rodičů Adolfa a Boženy nefungovalo dobře, ale rozvod jim nebyl jako římským katolíkům dovolen. Adolf přijal pomocí přítele z Bělehradu v roce 1900 pravoslaví, čímž tento problém vyřešil.¹⁶

Miloš odešel z Prahy v roce 1910 do Fiume (dnešní Rijeka), kde se dozvěděl o otevírání filiálky Pražské úvěrní banky v Bělehradě, kam byl jako absolvent vyšší ekonomické školy ještě téhož roku přijat. Místo prokuristy obdržel také díky vynikající znalosti jazyků – kromě češtiny a srbštiny uměl německy, francouzsky a italsky. Po svém příchodu do Bělehradu se stal záhy členem Lumíru a Sokola. Zvláštní zásluha patří jemu a dalším pracovníkům filiálky (**Švácha, Kohout**) za rozšíření tehdy v Bělehradě nepříliš známé kopané, respektive fotbalu. Tito krajané byli spoluzakladateli bělehradského Sport Klubu (BSK) dne 1. 9. 1911. První dresy a kopačky byly údajně dovezeny z Prahy do Zemunu a poté propašovány do Bělehradu, aby se za ně nemuselo platit clo. První světová válka přerušila činnost klubu až do března 1919.¹⁷

Miloš byl v roce 1914 mobilizován, na začátku bojů dostal tyfus a byl přemístěn do Čuprije, kde se seznámil se svou budoucí

¹⁵ Časopis „Kića“ 1925, uspomene Jozefa Kolačeka, překlad Pavel Trojan.

¹⁶ Příloha diplomové práce, DVD 1.

¹⁷ Příloha diplomové práce, DVD 1.

ženou Jelenou Tucaković. Vzali se v roce 1916 a v roce 1917 se jim narodila dcera Slobodanka.

Na konci války se Miloš i s Jelenou připojili k práci Lumíru, Miloš se aktivně účastnil pomoci vojákům české národnosti. Jelena se po vzniku Sdružení československých žen v roce 1924 stala jeho členkou. Svoji dceru Slobodanku zapsali do československé třídy základní školy na západním Vračaru. Miloš se podílel na kulturním dění v Obci, zvláště v divadelní sekci a od roku 1928 ve školní radě Československé školy. V tomto roce získali zaměstnanci PÚB možnost nízkých půjček na nákup pozemků a vybudování domů na Pašinom brdu, na místě pozemků Karla Husníka, ředitele PÚB, a Miloš tuto nabídku jako mnozí jiní využil.

Slobodanka Eckertová se během studií pohybovala v bělehradské „mondenské“ společnosti, přátelila se mimo jiné také s Gordanou Bajloni. Z poloviny 30. let jsou známy její kontakty s komunisty, údajně převezla několik dopisů Josipa Broza do Prahy. Za svého budoucího manžela Dragoljuba Petroviće se měla vdát dne 6. 4. 1941, ale ze svatby sešlo kvůli německému bombardování Bělehradu.

Rok po nezdařené svatbě se jim dne 14. 5. 1942 narodil syn Vuk. Dragoljub Petrović se zúčastnil v roce 1944 bojů na Sremské frontě a po válce působil jako představitel Jugoslávie u OSN v New Yorku.¹⁸

Vuk Petrović a a jeho bratr Dejan jsou dnes posledními původními obyvateli České kolonie na Pašinom brdu.

3. 5. Sokol

Tělovýchovná jednota – pozdější Sokol – byla založena v roce 1862 v Praze, jejími hlavními zakladateli byli Jindřich Fugner a

¹⁸ Příloha diplomové práce – DVD 1.

Miroslav Tyrš. Podle jedné z verzí vzniklo pojmenování Sokol podle jedné z básní Vuka Karadžića, která byla přeložena do češtiny **Emanuelem Tonnerem**, pedagogem a velkým obdivovatelem srbských národních písní. Sokol je v srbské mytologii považován za symbol hrdinství a rychlosti.

Od tohoto slova vznikla další pojmenování: sokolac, sokolaš, sokolica, sokolstvo, sokolana, sokolski, svesokolski slet apod.

Srbská mládež spolupracovala s českými sokoly, takže Čtvrté schůze mládeže (Čtvrtá omladinska skupština) ve Velikém Beškereku (dnes Zrenjanin) v roce 1869 se zúčastnil také představitel českých sokolů. Literát Laza Kostić založil v roce 1872 „Prvo jačačko, veslačko i vatrogasno društvo“ v Novém Sadě. V roce 1874 byl tento spolek přejmenován na „Soko“ a do jeho vedení byli vybráni Laza Kostić, Milan Jovanović Batut a Jovan Jovanović Zmaj. Chtěli dosáhnout toho, aby se podobné spolky spojily do vlastního svazu pod názvem „Venac“. Laza Kostić se později přestěhoval do Bělehradu, kde byl spoluorganizátorem bělehradské obdoby Sokola.¹⁹

Z iniciativy dr. Vladana Djordjeviće bylo 3. 1. 1882 založeno „Beogradsko društvo za gimnastiku i borenje“. Do vedení spolku byli zvoleni Stevan Todorović a Laza Kostić. Také mezi organizátory sokolství a tělovýchovy vůbec byli ve „starém“ Srbsku vesměs Češi - **Malina, Hofman, Svoboda a Zajíček**. Následujících 10 let se spolek rozrůstal a pomáhal zakládat podobné spolky v celém Srbsku. Spolek převzal v roce 1891 sokolské ideály a 7. 4. 1891 bylo založeno „Beogradsko gimnastičko društvo Soko“. Část členů vystoupila ze spolku a v roce 1892 založila „Gradjansko gimnastičko društvo Dušan Silni“. Další spolky vznikaly pod vlivem Bělehradu také v Srby obydlených částech rakousko-uherské monarchie, ale často byly místními úřady zakazovány.

¹⁹ Následující údaje čerpám především z knihy Ilić S. a kol.: 150 godina organizovanog telesnog vežbanja i sporta i 125 godina Sokolstva u Srbiji. Beograd 2008.

Svaz spolků Dušan Silni a Svaz srbských sokolů se spojily 8. 11. 1909 v Bělehradě do jedné organizace s názvem „Savez sokolnih društava DUŠAN SILNI“. Jejím vedoucím činitelem byl Stevan Todorović. Všechny sokolské župy (Fruškogorska, Krajiška, Bosansko-Hercegovačka, Primorska a Župa v Americe) a jiné spolky se organizačně spojily v roce 1911 do organizace „Savez srpskog sokolstva u Beogradu“.

V době největšího rozkvětu srbského Sokolstva v rakousko-uherské monarchii zastavily rakouské úřady činnost srbských sokolských organizací na celý rok až do začátku roku 1914. V tomto roce oslav 10. výročí karlovačského Sokola se ještě před oslavami stal atentát na Františka Ferdinanda v Sarajevu, který znamenal pro srbské sokolstvo pravou apokalypsu. Srbové v rakousko-uherské monarchii byli pronásledováni a obviňováni z údajné propagandy velkosrbství. Srbské sokolstvo se dále kromě Srbska rozvíjelo v Americe (Gary, Indiana), kde byla založena první „Srpska sokolska župa“. Rozvoj sokolstva za války přinesl v Americe až 20 nových srbských organizací.

Po 1. světové válce byl na „Vidovdanskem saboru“ 28. 6. 1919 v Novém Sadu založen Soko S. H. S. („Sokolski Savez SHS“), delegáti přijeli ze Slovinska, Chorvatska a Srbska.

Poprvé se bělehradští Sokolové zúčastnili VI. všesokolského sletu v Praze (zatímco jejich kolegové ze Slovinska a Chorvatska již byli pravidelnými účastníky), ale od roku 1920 již pravidelně navštěvovali (a to včetně jejich československé sekce) sokolské slety v Praze:

VII. všesokolský slet – 1920

VIII. všesokolský slet – 1926

IX. všesokolský slet – 1932

X. všesokolský slet – 1938

Žák pražské architektury Momir Korunović projektoval ve 20. a 30. letech 20. století několik sokolských domů po celém Srbsku, k těm nejznámějším patří Sokolski dom Beograd – Matica a dále stavby ve městech Obrenovac, Jagodina, Užice, Prokuplje, Kumanovo a další. Sám Korunović byl členem bělehradského Sokola od roku 1895. Jeho monumentální sokolský dům (původní název zněl „Dom kralja Aleksandra I. Karađorđevića“) z roku 1936 se nachází dodnes v Bělehradě na rohu ulic Tiršova a Deligradska.

Česká menšina byla v meziválečném období organizována hlavně v oddíle „Sokolsko društvo Beograd III Zvezdara“, který byl založen v červenci 1928 v dnešní čtvrti Zvezdara. V ulici Vojvodjanska 31a byl postaven první sokolský dům v Bělehradě, dodnes slouží jako tělocvična.

3. 6. Pražská úvěrní banka

Úvěrní banka v Kolíně byla založena výnosem ministerstva vnitra ze dne 3. 3. 1870 s akciovým kapitálem 200 000 zlatých. Na valné hromadě konané 16. 2. 1896 bylo rozhodnuto zřídit pobočku banky v Praze. Doba byla volena příznivě, neboť v Praze byla posud pouze jediná česká banka – Živnostenská banka.

Dne 26. 2. 1899 bylo na valné hromadě usneseno přeložit sídlo ústavu z Kolína do Prahy a následkem tohoto usnesení byl změněn název firmy „Úvěrní banka v Kolíně“ na „Pražskou úvěrní banku“ v Praze. Pražská pobočka zahájila svoji činnost dne 8. 6. 1896 v najatých místnostech v Ovocné ulici v Praze a těžiště obchodů banky se tak přesunulo z Kolína do Prahy.

Dne 18. 12. 1909 bylo rozhodnuto na schůzi správní rady PÚB „zažádati u srbské vlády za povolení ku zřízení filiálky našeho

ústavu v Bělehradě. Usneseno podati tamtéž žádost o koncesi ku stavbě cukrovaru a sice továrny i raffinerie v Srbsku“.²⁰

O rok později byl „schválen nájem místností v Bělehradě za roční nájem 9600 fcs na 2 leta. Ohledně zařízení bude vyjednávána vůle tamní firmy telegramem s některou zdejší firmou.“²¹

Pražská úvěrní banka byla hlavním akcionářem ve třech velkých projektech v Srbsku – pivovaru v Jagodině, cukrovaru v Čupriji a později také cukrovaru v Crvence. Na tato tři místa byli vysíláni nově příbyví pracovníci z Čech (a později z Československa), kteří vytvořili se svými rodinami poměrně velkou část krajanské kolonie, která se hlásila k bělehradské České a později Československé obci.

Na začátku 1. světové války byla činnost banky pozastavena, v roce 1916 byla banka c. k. ministerstvem obchodu oficiálně „znovuzřízena“.

Zlatá léta PÚB přicházejí teprve po válce: „Filiálka si získala zcela jedinečného postavení a těší se obzvláštní oblíbě též i v kruzích tamnějšího obyvatelstva, o čemž nejlepším důkazem jest stálý vzestup vkladů. Jméno „Praška banka“ požívá v nejširších kruzích toho nejlepšího zvuku, a jak z návštěv na pokladnách zjevno, jest jednou z nejvyhledávanějších bank na místě.“²²

Hlavními osobnostmi PÚB byli od samého založení její ředitel Karel Husník, který se velmi angažoval v krajanských aktivitách a podobně aktivně vystupovali také Richard Škarka a Miloš Eckert.²³

Reprezentativní budova pražské úvěrové banky byla postavena podle pražského projektu firmy Architekt Matěj Blecha Jaroslavem Prchalem v roce 1925. Banka odpovídala duchu akademické architektury 20. století. Průčelí dominoval dekorativně vyzdobený

²⁰ Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 4/1-160, Protokol o schůzích správní rady PÚB, str. 50.

²¹ Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 4/1-160, Protokol o schůzích správní rady PÚB, str. 61.

²² Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 688 Bělehrad – centrála, zahraniční filiálky.

²³ Devátá výroční zpráva Československé obce v Bělehradě, 1927/28, Bělehrad.

portál, průčelí směrem k Teraziím a kartuše s rohem hojnosti, do nichž jsou dodnes vepsány iniciály PKB cirilicí a ze Sremské ulice PUB latinkou.

„Palác Pražské úvěrní banky v Bělehradě, na nároží Kralja Milana a Sremske ulice se nalézající, jest budova 4patrová, obrácená frontou 17.26 m dlouhou na stranu severovýchodní do ulice Kralja Milana. (...) Klesáním ulice Sremské nabývá budova značně na výšce, jež využita byla při půdorysném řešení tím způsobem, že zřízen jest v části této fronty nad krámy v přízemí se nalézajícími mezzanin. Budova obsahuje také v této části sklepy, přízemí, mezzanin, první, druhé a třetí patro a mansardu, nad níž zřízena jest terasa, z níž vchází se železnými schody do vyhlídkové věže, vstýčené nad střechou v samém nároží (...) V přízemí zřízen jest vchod v ose ulice Kralja Milana, kterým se vchází do bankovní haly, určené pro bankovní klientelu. Tyto místnosti mají bohaté sádrové omítky, dlažbu ze šamotového mosaiku, stěny jsou obloženy umělým mramorem. Kolem dvorany traktu do ulice Sremské i v traktu dvorním jsou úřadovny, dekorativně stejně vypravené, jako dvorana, od níž je odděluje masivní pult dubový, uměle pracovaný. Úřadovny mají podlahu parketovou, a ty v dvorním křídle osvětleny jsou horem ve stropě dvojitými okny železnými, opatřenými železnou konstrukcí a ochrannou sítí drátěnou. (...) V celém 1. patře nalézají se po celé frontě umístěné úřadovny bankovní, počtem 8. Jsou vkusně vypravené, místnosti sloužící jako úřadovny řiditele, místořiditele a prokuristů, vypraveny jsou s potřebným střízlivým luxusem (...)“²⁴

V objektu banky bylo umístěno několik dalších firem nebo obchodů (např. banka Moravia), nájemné bylo součástí výdělků banky. Kromě toho vlastnila v průběhu meziválečného období PÚB také dům v ulici Loznička a část skladiště u Dunaje.²⁵

²⁴ Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 688 Architekt Matěj Blecha.

²⁵ Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 688 Bělehrad – centrála, zahraniční filiálky.

Na druhé straně se ukazuje, že peníze bylo potřeba vkládat také do státní byrokracie. „Při prohlídce různých režiových účtů narazili jsme na některé položky diskretního rázu, o nichž jsme se nechtěli zmiňovat ve všeobecné zprávě. Jak nám bylo řečeno, jest filiálka častěji nucena ve styku s úřady poskytovat peněžité dary a své intervence resp. vyřízení svých žádostí takto uspíšiti, resp. podpořiti“²⁶

V roce 1930 byla banka přejmenována, její nový název zněl „Anglo-československá a Pražská úvěrní banka“, českou komunitou zvána ve zkratce „Anglobanka“. Skoro všichni pracovníci banky patřili mezi členy Československé obce.

V březnu 1939 se pražská centrála ocitla v rukou německých úřadů, „tři členové správní rady byli perzekuováni a musili uprchnout za hranice. Člen správní rady Vojtěch Švec byl popraven. Vedoucí funkcionáři byli předvoláváni k výslechům na gestapo, konány u nich domovní prohlídky, byli vězněni a drženi v koncentračních táborech.“²⁷

²⁶ Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 688 Bělehrad – centrála, zahraniční filiálky.

²⁷ Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 684.

4. Češi v Bělehradě 1918-1939

Opravdový rozkvět česko-srbských vztahů přichází s koncem 1. světové války a rozpadem Rakousko-Uherska. Po vzniku Československa a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců se vytvářejí vztahy na nejvyšší úrovni, vztahy mezi dvěma nezávislými státy.

Československo se ve 20. letech zařadilo k nejvýznamějším ekonomickým partnerům Jugoslávie, české zbrojovky (hlavně Škoda, ale také Česká zbrojovka a Sellier a Bellot) převzaly většinu zbrojních dodávek do Jugoslávie.

Oficiální kulturní vztahy v meziválečném období řídila Československo-jihoslovanská a Jihoslovansko-československá liga.

4. 1. České organizace a spolky

V roce 1868 byla založena **Česká beseda**, její osudy nejsou známy a patrně brzy zanikla. Neexistují žádné písemnosti o její činnosti.

Pravděpodobné datum založení prvního českého spolku v Bělehradě s názvem Český spolek LUMÍR (Češko društvo „LUMIR“) je únor 1885 (nebo říjen 1888)²⁸ – při založení měl Lumír údajně 118 členů. Tento spolek neměl vlastní prostory, členové se scházeli ve velkém sále hotelu Bajloni blízko dnešního vlakového nádraží – zde byl Lumír i založen. V roce 1914 se Lumír přesunul do hotelu Kasino. Spolek měl vlastní knihovnu, sekci divadelní, hudební a pěveckou a loutkové divadlo.²⁹

²⁸ Petrović, V.: *Kratki istorijat. Kulturno-prosvetno Društvo Čeha i Slovaka u Beogradu*, 2004.

²⁹ Linda, J.: *O knihovně (nejen) České besedy v Bele Crkvi*. in: *Opera Slavica. Slavistické rozhledy. Literárněvědný sešit XVIII*, 2008, č. 3, str. 39-46.

Hlavními osobnostmi Lumíra byli podle údajů z roku 1908 ředitel **Jan Všečetka** a členové **Václav Jůza, Alois Novotný, Koláček**, bratři **Pavlíčkovi: Josef, Václav, Alois a Adolf, Vladimír Gradojević, František Vaněk, Václav Krůta** a další. Sami členové byli hlavními organizátory a donátory Lumíru. Po roce 1908 se v Lumíru objevují další jména: **Jůzová, Alois Ducháč, Cach, Josef Bekerus, Richard Škarka, František Drábek, Oskar Klimecký, Horáček, Hofman, Josef Vízek, Miloš Eckert, Zdeněk Vejšický, Kryštof, Hesl, Béna, Rosenbreier** a další.

Před první světovou válkou existoval v Bělehradě ještě jeden český spolek – Česká beseda Havlíček, který spolupracoval s Lumírem.

Činnost obou spolků byla přerušena začátkem první světové války, i když právě Lumír pomáhal za války organizovat pomoc zajatým českým vojákům. V roce 1915 se snažili někteří zajatí důstojníci rakousko-uherské armády v Srbsku vytvořit český dobrovolnický sbor, což se sice nepodařilo, ale na 1800 českých vojáků bojovalo v rámci srbského dobrovolnického sboru na ruské frontě.

Po vzniku ČSR se Lumír ihned začal angažovat ve prospěch českých vojáků. *„Učinilo se takto: Z všech usedlých krajanů v Bělehradě ustavena byla československá národní rada, která učinila výkonný výbor, sestávající ze členů: Všečetky, Škarky, Bény, Kukly a Eckerta a pověřila jej vyjednáváním s příslušnými úřady vojenskými, ministerstvem vnitřních záležitostí i se samotným předsedou vlády Protičem. V podjatém úkolu tito krajané vymohli řadu úlev, zlepšení a pravého dobrodiní a to:*

1. záštitu československých krajanů, kteří nebyli příslušníky S. H. S.

2. povolení, aby českoslovenští vojíni – zajatci byli propuštěni ihned ze zajetí

3. aby z fronty se vracející českoslovenští vojáci na úseku železniční trati od Paračina do Bělehradu mohli být opatřováni stravou i oblékáním péčí čsl. národní rady – tuto činnost organizoval krajan Korda a při ní nemalých zásluh ze srbské strany získali sobě i pp. Adolf Munch v Paračině a Žika Zlatanović v Jagodině

4. získání vhodných místností a zlepšení stravy pro československé vojáky v Bělehradě vlivem krajana plukovníka Brunclíka

5. vymožení sanitní misse z osvobozeného Československa pro Bělehrad, která svými lékaři a léky nesmírně posloužila nejen československým, ale i srbským vojínům³⁰

V průběhu války byl bohužel zničen majetek a dokumentace Lumíru, takže kusé a možná i částečně nepřesné informace pochází z jediného dochovaného dokumentu „Uspomene na razvoj zabavnog češkog društva Lumir u Beogradu od 1908. godine“, který byl prezentován Mirko Vojinovičem ve formě přednášky dne 28. října 1928 u příležitosti otevření Československého domu.³¹

Od roku 1920 začal nový příliv obyvatel z Československa do Bělehradu. Spolek Lumír pokračoval v činnosti nejdříve v budově pivovaru Bajloni v ulici Cetinjska, poté v kavárně Petrograd, v hotelu Bajloni a dále v hotelu Imperijal v ulici Nemanjina. V roce 1920 se oba spolky (Lumír a Havlíček) sloučily a začaly vystupovat pod názvem Československá obec (Čehoslovačko udruženje), tento název vydržel do roku 1964. Nově přibývající obyvatelstvo z Československa založilo Řemeslnicko-dělnickou jednotu, později přejmenovanou na Československá beseda Havlíček. Mezi zakladatele patřili **Jan Všetěčka, Václav Krůta, Josef Hrnčíř a Richard Škarka**. Ačkoliv spolu Beseda i Obec blízce spolupracovaly, panovala tu jistá rivalita mezi starousedlíky a

³⁰ Devátá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/28, str. 27.

³¹ Devátá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/28, str. 27.

novými přistěhovalci. Znovu byla otevřena knihovna a pod vedením paní Jůzové začala výuka dětí krajanů.³² Amatérskými i profesionálními pedagogy byli krajané **Eugen Svoboda, Ričl, Kurzweil, Potůček, Jaroslav Strádal, Jan Frajt, Lev Řezáč, Josef Vízek a Nový**. Divadelní sekce připravovala česká představení v bělehradském divadle „Manjež“, například Maryšu, Naše furianty, Paní mincmistrovou, Zvikovského raráška, Oblaka nebo Posledního muže.³³

Z iniciativy velvyslanectví ČSR a krajanů **Josefa Bekeruse a Kupky** byl založen Svaz československých sdružení v Království SHS (Savez Čehoslovačkih udruženja u Kraljevini SHS) – něco jako Československá matice, jehož prvním centrem byl Báčský Petrovec, později Bělehrad (sídlil v Československém domě). Delegáty Svazu byli krajané **Jan Hrnčíř, Antonín Béna, Karel Kašper, Václav Krůta, Ing. Ludvík Křehlík a Richard Škarka**. Hlavním úkolem Svazu byla péče o české a slovenské školství v celém Království SHS – Svaz byl také oficiálním představitelem krajanů pro velvyslanectví ČSR a byl tímto financován.

V roce 1924 bylo založeno Sdružení československých žen (Udruženje čehoslovačkih žena) se základním úkolem pečovat o děti a mládež, připravovat oslavu Vánoc, Dne matek, pořádat výjezdy dětí do Československa, později také pečovat o Československý dům a školu. Ve vedení byly čestná předsedkyně, paní **Milada Šebová** (žena velvyslance), předsedkyně paní **Matylda Husníková** (žena ředitele PÚB) a dále **Anna Hykšová, Mína Vejšická a Marie Pilcová**. Tato organizace existovala až do roku 1964.

Členy výše uvedených spolků a jednot byli z velké části pracovníci velvyslanectví a konzulátu ČSR i s rodinami. Objevují se zde jména **Dr. Brandejs, Dr. Nechutný, Dr. Andrial, Lev**

³² Linda J.: O knihovně (nejen) České besedy v Bele Crkvi. in: Opera Slavica. Slavistické rozhledy. Literárněvědný sešit XVIII, 2008, č. 3, str. 39-46.

³³ Devátá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/28, str. 29

Řezáč, Dr. Lev Vokáč, Ctibor Melč, Dr. Bohuslav Hub, Dr. Horec, vojenští atašé Melichar a Josef Pazderník a další.

Dalšími členy a také štědrým sponzorem byli zaměstnanci pobočky Pražské úvěrní banky v Bělehradě, vydatně pomáhal její ředitel **Karel Husník** a také **Ing. František Zajíc**, generální ředitel cukrovaru v Čupriji a **Josef Bekerus**, ředitel pivovaru v Jagodině.

Desetiletí mezi lety 1928–1938 patřilo bezesporu k neaktivnějšímu období československé menšiny v Bělehradě. V tomto období působilo v Bělehradě více spolků:

- **Svaz československých spolků v království SHS** (Savez čehoslovačkih društava u Kraljevini SHS)
 - **Československá obec** (Čehoslovačko udruženje) a jako jeho součást **Sdružení československých žen** (Udruženje čehoslovačkih žena)
 - **Československá beseda Havliček** (Čehoslovačko društvo Havliček)
 - **Spolek československých studentů** (Društvo čehoslovačkih studenata)
- ... a pravděpodobně i několik dalších menších spolků

Mezi neaktivnější patřily Československá obec se Sdružením československých žen a také Jihoslovansko-československá (a Československo-jihoslovanská) liga, která organizovala velké množství koncertů, přednášek a nejrůznějších setkání s cílem seznamování a poznávání dvou přátelských zemí a jejich kultur. Jihoslovansko-československá (a Československo-jihoslovanská) liga úzce spolupracovaly s velvyslanectvím ČSR a měly oficiální podporu z nejvyšších kruhů obou vlád.

V Bělehradě také působil Sokol, který byl vytvořen v podobném duchu jako český respektive československý Sokol. Mnoho členů československých spolků bylo organizováno v československé sekci Sokola v Bělehradě, v meziválečném období

se bělehradští čeští Sokolové několikrát zúčastnili exkurzí do Československa a všesokolských sletů v Praze.

Československá obec měla také sportovní sekci, zvláště šlo o stolní tenis a šachy. Ve vedení sekce stolního tenisu vystupovali ředitel **Vítězslav Pošířil**, zástupce ředitele **Alois Štefan**, sekretář **Oldřich Střelecký**, pokladnice **Blažena Kadečková**, kapitán **Štěpán Lánik** a trenér **Julius Peterfi**. Stolní tenisté dosáhli v roce 1937 dokonce vítězství svého týmu v soutěži v Bělehradě.³⁴

Sekce šachistů byla založena v roce 1938 a hrála v druhé bělehradské lize, ve které ještě toho roku zvítězila. Za šachový klub Československé obce hráli krajané **Jaroslav Mohet**, **Josef Štěpánek**, **Ormaj**, **Podušel**, **Podolský**, **Ač**, **Richard Škarka** a **Julius Peterfi**.³⁵

Československá obec a Sdružení československých žen pomáhaly v těžkých situacích svým členům materiálně i finančně. Sdružení československých žen zajistilo díky darům členů a spřátelených firem ve školním roce 1937/38 celkem 4640 obědů – 3531 pro děti, 1034 pro studenty a 75 pro dospělé. Pomoc byla poskytována i jednotlivcům, kteří se ocitli v nuzných podmínkách – **Adolf Pavlíček**, člen Lumíra ještě z časů před 1. světovou válkou, obdržel ze sbírky v roce 1937 částku 2830 dinárů, za které z větší části nakoupil oblečení.³⁶

Na XVII. řádné valné hromadě Československé obce dne 13. 6. 1937 bylo vybráno nové vedení Obce.³⁷ Podle seznamu členů a jejich zaměstnání je možné specifikovat členy Československé obce na konci 30. let 20. století takto:

zaměstnanci Velvyslanectví a konzulátu ČSR, zaměstnanci Československé školy, žáci a studenti, bankovní úředníci (Anglobanka, Slavie, Moravia), zaměstnanci pivovarů (Bajloni, Jagodina), zaměstnanci cukrovarů (Ćuprija, Crvenka), zaměstnanci

³⁴ Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1937/38, Bělehrad, str. 25.

³⁵ Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1937/38, Bělehrad, str. 25.

³⁶ Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1937/38, Bělehrad, str. 21.

³⁷ Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1937/38, Bělehrad, str. 5.

textilních továren (Bělehrad, Leskovac), hudebníci, profesoři a umělci, zaměstnanci Dunajplavby, Jugoškody, Jugobrundy, Škodových závodů, Siemensu a Zbrojovky, stavitelé a soukromníci – živnostníci.

V roce 1937 odjelo na letní prázdniny do Československa 94 dětí a 27 dospělých, hlavně z Bělehradu, několik z nich bylo také z Nového Sadu a Bele Crkve.

Při dvou mobilizacích 20. 5. 1938 a 23. 9. 1938 byli mobilizováni i členové Obce s československým pasem, kteří odjeli do Československa. V této situaci odjelo na X. Všesokolský slet do Prahy dne 23. 6. 1938 celkem 90 dětí s doprovodem 7 vychovatelů a dalších 66 dospělých. Zpět do Bělehradu se vrátili 27. 8. 1938.³⁸ Stejně jako dříve i v tomto roce byl zájezd zadarmo a ubytování zajištěno u českých rodin. Zájezd organizovala Obec spolu s Československým červeným křížem a dalšími nevládními organizacemi.

V říjnu 1938 byly odvolány všechny plánované oslavy 20 let od vzniku Československa. Na XVIII. řádné valné hromadě dne 18. 12. 1938 se oba krajanské spolky Československá obec v Bělehradě a Československá beseda „Havlíček“ sloučily.³⁹

Obec pokračovala ve své činnosti až do napadení Jugoslávie v dubnu 1941. Akciová společnost „Čehoslovački dom AD“ byla v roce 1938 ve velkých dlužích, hodnota akcií se snížila téměř na nulu.

Už koncem roku 1938 začali do Bělehradu přicházet první uprchlíci a emigranti, jejich počet se zvýšil po 15. březnu 1939. Obec se snažila o zabezpečení pomoci a ubytování uprchlíkům, část z nich byla ubytována v Československém domě. O těchto uprchlících byla vedena pečlivá dokumentace v archivu

³⁸ Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/38, Bělehrad, str. 23.

³⁹ Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/38, Bělehrad, str. 14.

Československého domu, která byla ale den před bombardováním Bělehradu v dubnu 1941 zničena.⁴⁰

4. 2. Československé školství v Bělehradě

Historické prameny ukazují, že první českou školu (na Savamali) založil neznámý učitel, který v průběhu roku 1869 učil český jazyk a historii. Odchodem tohoto učitele škola přestala fungovat, ale v roce 1885 byla obnovena díky učitelce **Emílii Jůzové** a **Josefu Koláčkovi**, kováři, který s českými dětmi cvičil české národní tance.⁴¹ Těsně před 1. světovou válkou, v roce 1912, byla započeta iniciativa pro založení české základní školy.

Po první světové válce počet Čechů v Bělehradě stoupal, znovu se objevila otázka české školy. Nejdříve byla v roce 1923 založena základní škola s oficiálním názvem **Osnovna škola na Zapadnom Vračaru – Čehoslovačko odelenje** na rohu dnešních ulic Svetozara Markovića a Pasterova.⁴²

Protože počet Čechů se rok od roku zvyšoval a česká komunita byla stále silnější, při příležitosti Dne Československé republiky byl otevřen dne 27. 10. 1928 v Bělehradě v Garašaninově ulici čp. 39 Československý dům, do kterého se přestěhovala pozdější Československá základní škola Masarykova.

Podle informací z roku 1927 bylo ve škole zapsáno 73 žáků - 41 chlapců a 32 dívek. Škola měla 2 třídy, učitelé v jazyce českém byli: pro I. třídu ředitel školy **Augustin Streit**, pro II. třídu **Anna Hykšová**, ruční práce přednášela **Marie Kadečková**. Náboženskou nauku přednášel v srbochorvatštině (respektive srbštině) katecheta **Zubac**. V části vyučování v jazyce srbském (srbský jazyk, zeměpis

⁴⁰ Příloha diplomové práce – DVD 2.

⁴¹ Igre kovača Kolačeka, Politika 12. 11. 2002, str. A10.

⁴² Čehoslovačka osnovna škola Masarikova u Beogradu, Pedagoški muzej, Beograd 2002, str. 7.

a dějepis) byli učители: Petar Vuksanović, Čeda Ačimović a Milorad Mihajlović.

O Vánocích 1927 obdržely děti v na slavnosti hotelu Petrograd od Sdružení československých žen drahé dárky. „Bylo rozděleno 5 dívčích kabátů, 52 párů bot, 1 celý oblek, 16 párů kalhot, 16 swetrů, 5 dívčích šatů, 16 ženských košil, 19 pánských košil, 75 párů ponožek, 3 trika, 19 spodních kalhot, 4 zástěry, 3 rukavice, 6 šál, 27 párů nátepiček, 31 čepice, 12 lahví slad. výtažku, 40 lahví marmelády.“⁴³ Všechny 74 dětí dostalo vánočku, balíček s jablky, fíky, bonbóny, koláči a pomeranči. Tato událost se odehrála v sále restaurace Petrograd a celkové náklady byly 15576,50 dinárů. Tradice podobných oslav Vánoc pokračovala až do roku 1950.

Pod patronací Jihoslovansko-československé ligy se v období od 15. 10. 1927 do 30. 4. 1928 ve škole konaly kurzy českého jazyka pro dospělé. Tyto kurzy se konaly třikrát týdně po dvou hodinách a vedl je **Augustin Streit**. Celkem je absolvovalo 69 osob.

Československá základní škola fungovala podle Zákona o národních školách, uzákoněném v Bělehradě 5. 12. 1929, respektive podle zvláštního plánu přizpůsobeného potřebám Čechů. Vyučování v první a druhé třídě bylo v českém jazyce, později česky i srbsky podle předmětu.

Z dostupných pramenů⁴⁴ lze vyvodit, že předměty pro IV. třídu v roce 1931 byly tyto:

Nauka o víře
Srbochorvatský jazyk
Československý jazyk
Národní dějiny
Zeměpis

⁴³ Devátá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/28, str. 47.

⁴⁴ Čechoslovačka osnovna škola Masarikova u Beogradu, Pedagoški muzej, Beograd 2002, str. 7.

Počty se základy geometrie
Poznávání přírody
Ruční práce – mužské a ženské
Kreslení
Psaní
Zpěv
Tělesná cvičení podle sokolského systému

Život ve škole i mimo ní byl velmi pestrý a plný dramatických představení. U příležitosti každého svátku, jako byly Vánoce, Velikonoce, narozeniny prezidenta republiky Masaryka, Den matek, 28. říjen a další, byly organizovány maškarní bály, dětská představení a vystoupení a nezapomínalo se ani na dárky pro děti, které neměly dostatek prostředků k životu nebo ke studiu. V roce 1936 byl založen Klub československé mládeže a skoro všichni žáci byli také členy Sokolské mládeže.

Během školního roku navštěvovaly školu inspekce a na konci školního roku byly organizovány veřejné zkoušky pro všechny žáky za přítomnosti jejich rodičů a školní rady.

Školní rok 1927/28 skončil dne 28. 6. 1928, kdy byla připravena slavnost odchodu do důchodu učitelky a jedné ze zakladatelek školy **Anny Hyškové**. Na její místo nastoupila nová učitelka **Marie Otevřelová**.

Dne 2. 7. 1928 odjelo (stejně jako v minulých letech) 34 dětí za doprovodu 6 dospělých do Československa na prázdniny, a to díky organizaci České srdce. Ubytování bylo zorganizováno u českých rodin na Příbramsku. Cesta začala odjezdem lodí do Bratislavy (Sdružení československých žen zajistilo na jídlo a další osvěžení 2000 dinárů, Československé velvyslanectví v Bělehradě 1000 dinárů), dále děti navštívily např. v Brně výstavu moderního umění. Podobná letní cestování do Československa pokračovala i v dalších letech, ve 30. letech začaly naopak dojíždět do Bělehradu

děti z Československa, aby zde strávily několik dní při cestě k Jadranu.

Československá základní škola v nových prostorách byla otevřena slavnostně v sobotu 27. 10. 1928 v 15 hodin za účasti mnoha českých i srbských dětí a jejich rodičů a dále představitelů několika pedagogických a dětských humanitárních organizací.

Následný program byl připraven novým ředitelem školy Augustinem Streitem:

1. *Jihoslovanská hymna (dětský sbor)*

2. „*Slavnostní jubileum*“ (*proslov správce školy*)

3. *Recitace:*

a) *N. Sedláček: Vpřed! (L. Šlahora)*

b) *K. Paukner: Naše vlajka (A. Stránská)*

„*28. říjen*“ (*J. Vopálenská*)

4. „*Od poroby k osvobození*“ *4 obrazy ze života čsl. národa (sehrály dívky čsl. školy)*

5. *Československá hymna (dětský sbor)*⁴⁵

Nový školní rok 1928/29 začal v nových prostorách Československého domu, pro školu bylo určeno celé druhé patro. Navíc byla otevřena ještě jedna třída (III. třída), učitelé tedy byli: v I. třídě **Augustin Streit**, ve II. třídě **Marie Otevřelová** a ve III. třídě **Vladimír Vlček**. Další učitelé zůstali stejní jako v předchozím školním roce. Zapsáno bylo celkem 97 dětí. O několik let později vznikla ještě IV. třída a škola dostala do užívání ještě třetí patro Československého domu.

Výdaje na platy učitelů mělo na starost Československo, ale výdaje na chod školy měla na starosti Československá obec – tyto výdaje činily od školního roku 1923/24 do 1927/28 celkem 99791,25 dinárů. Ve stejném období utratilo Sdružení

⁴⁵ Devátá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/28, str. 50.

československých žen za vánoční dárky a oblečení dětí ve škole celkem 79092,65 dinárů. Část provozu školy financovala - byť v podstatně menších částkách – Československá beseda Havlíček.

V roce 1931 obdržela oficiálně Československá základní škola nový název: Československá základní škola Masarykova (Čehoslovačka osnovna škola Masarikova). Pod tímto názvem fungovala až do roku 1948 (s přestávkou v době okupace v letech 1941–1945). V roce 1931 zde dokonce působila vyšší škola se dvěma třídami, takže v Československém domě bylo celkem šest tříd.

Mezi lety 1934–1936 se začalo s organizací týdenní doplňující výuky, která byla určena československé mládeži, hlavně žákům československé školy. Od 16:00 do 17:00 byla hodina českého jazyka, od 17:00 do 18:00 hodina zeměpisu Československa, další čas byl určen volným aktivitám, například výuce českých písní a tanců. Mládež, která navštěvovala tyto kurzy, byla organizována v Klubu československé mládeže (Klub čehoslovačke omladine), který existoval až do napadení Jugoslávie Německem v dubnu 1941. Po válce Klub obnovil činnost, měl 20 členů, hlavními představiteli byli **Jan Vízek** a **Josef Kortus**.

V roce 1937 byly všechny prostory Československého domu předány k dispozici Československé obci a škole. Restaurace na prvním patře byla uzavřena, takže celé patro začala Obec využívat pro své potřeby – byly zde kanceláře a knihovna s čítárnou.

Škola obdržela celé druhé a třetí patro. Na druhém patře byly dvě třídy a mateřská škola, na třetím patře tři třídy a sborovna. Kabinet byl v podkroví, kde se také nacházel archiv Obce.

Učiteli ve školním roce 1937–38 byli: v I. třídě **Jiřina Holetová-Gajslarová**, ve II. a III. třídě **Vlastimila Votrubová**, ve IV. třídě ředitel školy **Josef Štěpánek**.

Vychovatelkou v mateřské škole byla **Blažena Kadečková**. Předměty v jazyce srbském přednášely Julijana Nedić a Radmila Kostić.

Náboženství učili: římskokatolické – **Tomáš Ulaga**, evangelické – kněz **Kvas** a pravoslavné učitelky v jazyce srbském. Učitelky **Konfrštová** i **Holetová** vyučovaly ruční práce.

Co se týká vyšší školy, zde přednášela v I. třídě **Marie Vulić-Konfrštová** a ve II. třídě **Jaroslav Holeta**.⁴⁶

Velmi zajímavým detailem je fakt, že Československá základní škola Masarykova měla také oddělení v Paraćině. Toto oddělení bylo doplňkové, žáci sem tedy docházeli mimo svou pravidelnou školní výchovu v srbských školách. V Paraćině bylo větší množství cizinců, kteří pracovali v sklárně, textilce a dalších firmách, z okolí dojížděly děti české národnosti, jejichž rodiče pracovali v pivovaru v Jagodině nebo v cukrovaru v Čupriji. Ve školním roce 1931/32 tuto doplňkovou školu navštěvovalo 33 žáků - 15 chlapců a 18 děvčat.

4. 3. Československý dům v Bělehradě

V roce 1924 bylo oficiálně rozhodnuto o stavbě Československého domu v Bělehradě. Primární kapitál (členské příspěvky, výtěžky z kulturních akcí) nestačil, a proto byla založena akciová společnost „Čehoslovački dom AD“ s úkolem sehnat potřebný obnos a vystavět Československý dům. Společnost vydala 379 akcií v hodnotě 226 500 dinárů, dala dlouhodobou bezúročnou půjčku ve výši 250 000 dinárů a také mnozí členové se o akcie přihlásili individuálně. Velkou pomoc nabídla Pražská úvěrní banka, její pracovníci a také Vyslanectví ČSR v čele s **Janem Šebou**. Po

⁴⁶ Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1937/38, str. 52.

propočtení celého projektu stále chybělo asi 750 000 dinárů. Přes všechna uvedená fakta zůstal po Československém domu dluh asi 1 milion dinárů. Ve správní radě obsadili 3 z 9 míst zaměstnanci Velvyslanectví ČSR.

Československý dům byl slavnostně otevřen v neděli 28. 10. 1928 v 10 hodin ve velkém sále jihoslovanskou a československou hymnou v provedení sboru Obce. Slavnost zahájil předseda Obce Richard Škarka pozdravem k hostům: zástupci Jeho Královské Výsosti, podplukovníka generálního štábu panu Zelenikovi; zástupci vlády Království SHS, ministři Milanu Grolovi; zástupci vlády ČSR, vyslanci Janu Šebovi; rektorovi Bělehradské Univerzity Čedovi Mitrovičovi; zástupci Jihoslovansko-československé ligy, ministři Mišovi Trifunovičovi; stařešinovi bělehradského **Sokola** Djurovi Paunkovičovi a dalším.

Dále pronesl předseda správní rady Richard Škarka v obou jazycích, českém i srbském, přednášku o vývoji výstavby domu, o jeho významu a významu Československé školy v Bělehradě.

Slavnosti se zúčastnili mimo jiné předseda Svazu československých sdružení **Josef Hrnčír**, předseda Československé besedy **Ing. Jan Dubový** a další krajané. U příležitosti slavnostního otevření Československého domu obdrželi někteří členové Obce vyznamenání Svatého Sávy s pozdravem Jeho Výsosti krále Alexandra. Následovalo čtení pozdravných telegramů firem i jednotlivců a oficiální část zakončil sbor písní „Svůj svému“. Poté **Richard Škarka** pozval hosty k prohlídce domu a školních prostor.⁴⁷

Oslava 28. října byla ukončena 4. 11. 1928 hrou “Strakonický dudák“ nastudovanou již pro nové jeviště nového sálu. Toto představení připravily dohromady v režii krajana **Černého** Československá obec, Československá beseda Havlíček a taneční

⁴⁷ Devátá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/28, str. 10.

část členek bělehradského Sokola. Hudební stránku připravil **Václav Vedral**. Hra měla obrovský úspěch.

Po oslavách se 2. 12. 1928 uskutečnila IX. řádná valná hromada Obce v nově otevřeném Československém domě.

Československý dům měl po výstavbě 1300 m² a byl postaven na pozemku 11 arů. Byl zde suterén, tři patra, půda a zahrada. V suterénu se nacházely pomocné místnosti – sklad a spíž, v přízemí byl až k pomocné budově do zahrady velký sál s pódiumem, do sálu se mohlo vejít až 300 osob. Byly zde také šatny pro herce, toalety a bufet. Ve druhé části zahradní budovy byly také šatny pro herce a toaleta, byl zde také byt domovníka. V prvním patře se nacházely prostory Obce, knihovna a jídelna. Ve druhém patře byly třídy pro žáky československé základní školy s výukou českého jazyka (Slováků zde za celou dobu fungování bylo minimum). Byla zde také velká terasa pro tělocvik. Ve třetím patře byly byty učitelů, půda nebyla při otevření používána.

Otevřením Československého domu byly vytvořeny podmínky pro nepřetržitou práci Obce. Bylo obnoveno loutkové divadlo, které obdrželo nové loutky a další příslušenství a část divadla byla poslána jako dar Československému sdružení v Záhřebu. Ve velkém sále se uváděly divadelní hry v provedení amatérských herců z divadelní sekce. Jako první byl uveden při slavnostním otevření Československého domu již zmíněný „Strakonický dudák“.

Pravidelně se konaly plesy, maškarní bály a zábavy u příležitosti svátků svatého Mikuláše nebo Nového roku. Na tyto slavnosti byli zváni nejen lidé z české komunity, ale také ostatní Bělehradčané, Československý dům patřil v Bělehradě k oblíbeným místům. Spolek byl výborně vybaven národními kroji a také hudebními nástroji. V domě se konaly přednášky, promítání filmů, různé slavnosti u příležitosti českých nebo srbských svátků.

4. 4. Česká kolonie na Pašinom Brdu

Dřívější Pašino Brdo – dnešní Lekino brdo – je jihozápadní část bělehradského Vračaru. Zástavba se v těchto místech datuje od konce 20. let 20. století, kdy zde město Bělehrad prodávalo parcely pro výstavbu domů, konkrétně mezi lety 1928–1935. Pražská úvěrní banka dávala svým zaměstnancům, tedy z větší části Čechům, výhodné úvěry na koupi pozemků a stavbu domů. Nejvíce Čechů se usídlilo v ulicích Kralja Bodina, Tetovska, Varvarinska a Petrovaradinska v blocích mezi ulicemi Kruševačka a Mijačka, takže se po výstavbě začalo o této části Bělehradu mluvit jako o České kolonii. Většina domů byla postavena mezi lety 1927 a 1935.

Česká kolonie byla tehdy až za hranicemi vlastního města Bělehradu, od kterého jí oddělovala pole. V ulici Kruševačka 14 se nacházela kavárna „Češka kolonija“ a dodnes se traduje, že zde bankovní úředníci chodili na pivo před příchodem domů.⁴⁸

České rodiny se přirozeně mezi sebou přátelily a navštěvovaly se. Na začátku Kruševačke ulice, mezi ulicemi Kolašinska a Trebinjska se nacházel „Český park“, který byl ohrazen drátem a ve kterém rostly jahody. Ty hlídal místní hlídač. V parku se scházeli Češi místní i Češi z dalších částí Bělehradu.⁴⁹

Velká část Čechů prodala své domy ještě před druhou světovou válkou, mnozí až po válce, kdy odcházeli ze SFRJ kvůli změněným politickým poměrům zpět do Československa.

Dodnes zůstali jen potomci rodin **Eckertovy, Machkovy, Bendovy, Drábkovy, Vosikovy a Maňáskovy.**

České (nejen) rodiny v „České kolonii“:

Kralja Bodina 1 – Eugen Svoboda (PÚB) a žena Věra (PÚB) – po 2. světové válce prodali dům rodině Stefanović a vrátili se do ČSR

⁴⁸ Příloha diplomové práce, DVD 1.

⁴⁹ Příloha diplomové práce, DVD 1.

Kralja Bodina 2 – Miloš Eckert (PÚB) a žena Jelena, dcera Slobodanka, vnuci Vuk a Dejan Petrović, kteří zde stále žijí

Kralja Bodina 4 – Alfons Bultas (PÚB) a žena Marija – po 2. světové válce prodali dům rodině Marković a vrátili se do ČSR

Kralja Bodina 6 – Rodina ruských emigrantů pracujících v PÚB

Kralja Bodina 8 – Česká rodina, která prodala dům v roce 1941 rodině Ćirić

Kralja Bodina 10 – Antonín Kolský (PÚB) a žena Marija (PÚB) – po 2. světové válce prodali dům rodině Gulan a vrátili se do ČSR

Varvarinska 18 – Alois Machek (PÚB a fotbalista FK Jugoslavija) a žena Marija – na konci 50. let prodali dům a odstěhovali se do ulice Cankareva

Varvarinska 29 – Ruský emigrant Sergije Mrišuk (PÚB) a žena Živka, syn Andrija, vnučka Sofija zde ještě bydlí

Varvarinska 30 – Rodina Čížkových

Tetovska 47 – Vilém Benda (truhlář), dcera Ludmila žije někde v Bělehradě, dům byl zbořen

Kruševačka 14 – František Maštera (truhlář) a žena Marija, v roce 1940 prodali dům rodině Kostić

Petrovaradinska 21 – František Maňásek (elektromechanik) a žena Marta, synové Jaroslav a Miloš, dcera Věrka – přistěhovali se z Crvenky v roce 1942

Stevana Prvovenčanog 47 – Antonín Vosika (zámečník) a žena Marija, dcera Ljiljana

Gospodara Vučića 102 – František Drábek (velvyslanectví ČSR), po 2. světové válce prodal dům a vrátil se do ČSR

Gospodara Vučića 224 – Vladimír Vrtílek (hudebník) a žena Gabrijela, dcera Vlasta

Kičevska 30 – Ing. Štěpán Bosák (velvyslanectví ČSR) a žena Olga

Jižni Bulevar 22 – Jan Zíka (velvyslanectví ČSR) a žena Slavka, dcera Jaroslava

Bačvanska 6 – Ludvík Křehlík

Kolubarska 20 – Ferdinand Drábek, syn Ferdinand, vnuk Dalibor zde stále bydlí

Pašmanska 5 – Božidar Brkić a žena Miroslava, syn Vladimír

Tuto kapitolu je možné uzavřít tvrzením, že v Bělehradě na Pašinom Brdu žilo v meziválečném období 150-300 osob české národnosti.⁵⁰

4. 5. Čeští architekti v Bělehradě a významné stavby českých architektů v Bělehradě

Vliv české stavitelské a architektonické tradice v Bělehradě se datuje do 2. poloviny 19. století, kdy se Srbsko začalo zbavovat turecké nadvlády a otevíralo se k evropským kulturním vzorům. V Srbsku chyběli domácí vyškolení a zkušení stavitelé, přicházeli tedy ze zahraničí. Jednou z prvních velkých staveb byla výstavba budovy „Kapetan Mišino zdanje“ podle návrhu českého architekta Jana Nevoleho.

V meziválečném období se jako nejvýraznější ukázala pražská firma Matěj Blecha, která za sebou nechala v Bělehradě na dvě desítky objektů. Firma nesla jméno zakladatele i po jeho smrti v roce 1919. Z hlediska stylu pro bělehradskou filiálku firmy Matěj Blecha byl příznačný charakteristický akademický ráz, na rozdíl od pražského centra ovlivněného kubizmem a modernou.⁵¹ Většina českých architektů, kteří v Bělehradě žili, patřila do krajanských organizací a zapojovala se do krajanského života také přednáškami.

⁵⁰ Petrović, V.: Česi na Pašinom Brdu izmedju dva svetska rata, vlastní vydání, Bělehrad 2006.

⁵¹ Damljanović, T.: Češko-srpske arhitektonske veze 1918-1941, RZSK, Beograd 2004, str. 89.

Dalšími tvůrci méně známých obytných budov v Bělehradě byli architekti Křehlík a Jelínek, František Urban, Jan Švejkar nebo František Zelený.

V letech 1925 a 1928 se v Bělehradě konaly výstavy současného českého umění respektive architektury. V Praze studovalo architekturu mnoho významných srbských architektů a stavitelů meziválečného Bělehradu, např. Momir Korunović, Svetomir Lazić a Nikola Dobrović.⁵²

Češi nepracovali jen jako architekti nebo stavitelé, ale i jako štukatéři, Vladimír Kortus je autorem mnoha bělehradských fasád, např. Parlamentu (Narodna Skupština) nebo Chorvatské spořitelny (Hrvatska štedionica).⁵³

4. 5. 1. Jugoslávská banka na Trgu Republiky

Palác jugoslávské banky byl vystavěn podle projektu ateliéru Matěje Blechy v roce 1923 a stylově patří k akademizmu 20. století. Ke všeobecnému dojmu reprezentativnosti přispívají i sochy českého sochaře Pavijaka z Prahy v provedení Guiseppa Pina Grassi. Sochy představují atlanty postavené ve výšce oken prvního patra nad všemi portály a dvě zvláštní skupiny v zaseknutých koncích nárožní atiky. Atlanti nesou zeměkouli.⁵⁴

4. 5. 2. Hvězdářská observatoř „Zvezdara“

Za jednoho z nejdůležitějších architektů meziválečného Bělehradu je dodnes považován **Jan Dubový (1892-1969)**. Jeho projekt tržnice na Cvetnom Trgu v Bělehradě zůstal sice jen v

⁵² Architektonické vazby Bělehrad – Praha, výstava, Praha 1997.

⁵³ Příloha diplomové práce – DVD 2

⁵⁴ Architektonické vazby Bělehrad – Praha, Katalog výstavy v Praze 1.-31. 7. 1997, str. 6.

plánech, ale jeho další stavba, observatoř „Zvezdara“ se zapsala do historie jako jedna z nejdůležitějších modernistických budov v meziválečném Bělehradě.⁵⁵

Hvězdářská observatoř ve čtvrti Zvezdara je nejkompexnějším projektem skupiny architektů nového směru, kam patří i Jan Dubový. Na základě tohoto projektu obdržel Dubový na Bělehradské univerzitě titul doktora technických věd. Observatoř byla projektována v roce 1929 a vybudována v letech 1929–1931 v modernistickém duchu s elementy akademického historicizmu, charakteristického pro meziválečné období. Komplex se skládá z pečlivě projektovaných pavilónů přizpůsobených zásadám funkcionalizmu. Největší budova komplexu – správní budova, ve které jsou kanceláře, pracovny a knihovna – spadá do okruhu modernistických idejí. Reliéfy, dílo Branka Krstiče, byly vytvořeny v dekorativním stylu, jenž je charakteristický pro raný modernizmus.⁵⁶

4. 5. 3. Obytný dům se zámečnickou dílnou „Solid“

Dům v ulici Albanska spomenica čp. 17 byl projektován Janem Dubovým v roce 1931 a vystavěn v roce 1933. Tento dům je jednou z nejzdařilejších obchodně-obytných budov vybudovaných v meziválečném Bělehradě. V této budově dovedl autor své zjednodušené klasicistní tvarosloví do krajního purizmu, takže se klasicistické formy a duch industriální estetiky zcela překrývají. Ve shodě s určením budovy pak její architektonické elementy – skleněná plátina s horizontálním rozdělením otvorů, reklama nad dominantním kruhovým volumenem a rovné geometrické formy

⁵⁵ Damljanović, T.: Česko-srpske arhitektonske veze 1918-1941, RZSK, Beograd 2004, str. 88.

⁵⁶ Architektonické vazby Bělehrad – Praha, Katalog výstavy v Praze 1.-31. 7 1997. str. 6.

bílých průčelí – zcela vyhovující vizuálním požadavkům estetiky průmyslové éry.⁵⁷

4. 5. 4. Srbsko-Americká banka

Budova Srbsko-Americké banky byla postavena v období 1928-1931 naproti Terazijským palácům podle projektu Jaroslava Prchala na jednom z nejreprezentativnějších míst v Bělehradě, na Terazijích. Budova byla koncipována v duchu platné akademické architektury 20. století s charakteristickými opěrnými sloupy s jónskými hlavicemi sahajícími kapitely do výšky 3. patra, zdůrazněnými římsami, hojně dekorativně vyzdobenou antikou a mansardovou střechou.⁵⁸

4. 5. 5. Budova Československého velvyslanectví

Budova velvyslanectví ČSR byla postavena v letech 1926–1928 podle projektu pražského architekta Aloise Mezery, žáka Josipa Plečnika. Velvyslanectví bylo vybudováno v duchu modernistické architektury (puristický neoklasicizmus) s reminiscencemi na akademizmus, jež se odrážejí v strohé symetričnosti průčelí, tříčlenném rozděleném přízemí, silně zdůrazněných římsách a atikou nad střešní římsou. Zvláštní pozornost věnoval autor interiéru, jež luxusně vybavil v bračském mramorem, mosazí a růžovým dřevem.⁵⁹

⁵⁷ Architektonické vazby Bělehrad – Praha, Katalog výstavy v Praze 1.-31. 7. 1997, str. 4.

⁵⁸ Architektonické vazby Bělehrad – Praha, Katalog výstavy v Praze 1.-31. 7. 1997, str. 3.

⁵⁹ Architektonické vazby Bělehrad – Praha, Katalog výstavy v Praze 1.-31. 7. 1997, str. 8.

4. 6. Velvyslanectví a generální konzulát ČSR v Bělehradě

Ihned po vzniku Československa byl ustaven v Bělehradě úřad vojenského představitele Československé republiky pod vedením kapitána **Jana Hlavsy**. Tomuto úřadu byly z Prahy později přiděleny další osoby, legační radové **Šimek** a **Fric**. Tento úřad obstarával hlavně agendu repatriace zajatců a civilistů, doprovázení vagónů s potravinami do ČSR, vzájemný kurýrní styk apod. Úředními místnostmi byly nejdříve ve filiálce PÚB, později v pronajatých místnostech v ulici Kneza Mihajla.

Velvyslancecká mise ČSR zahájila svou činnost 30. 5. 1919, podle výnosu Ministerstva zahraničních věcí ČR z 24. 11. 1919 pak bylo zřízeno velvyslanectví. Až do 1. 1. 1920 ale zůstávala v Bělehradě paralelně Hlávkova vojenská mise.

Dne 1. 4. 1920 byly zrušeny úřad zpravodaje ministerstva obchodu a úřad vojenského představitele, na jehož místo byl přidělen akreditovaný vojenský atašé při velvyslanectví.⁶⁰

Velvyslanectví mělo tři hlavní úkoly:

- 1) agenda administrativní (pasová, vízová, vojenská, notářská)
- 2) agenda národohospodářská (obchodně-politická, veřejné dodávky, informace o odbytových možnostech, dovozních předpisech, poptávky po československém zboží apod.)
- 3) agenda politická (politické zpravodajství)

Adresa velvyslanectví se několikrát vystřídala (ulice Šumadijská, ulice Krunská, ulice Miloša Velikog čp. 37).

Generální konzulát zahájil činnost 1. 4. 1920 v Bělehradě v ulici Krunská čp. 7 se třemi hlavními činnostmi:

- 1) činnost administrativní (vydávání a prodlužování pasů, vojenská evidence)

⁶⁰ Archiv MZV, fond Velvyslanectví ČSR Bělehrad 1918-1939.

2) činnost obchodní (postup k provozování živnosti, pohledávky, upomínky)

3) agenda politická kulturní a propagační

Prvním generálním konzulem (s bytem v budově konzulátu) byl **Jan Matějček**, jež ve svých zprávách charakterizoval místo v ulici Krunska jako nevyhovující – v roce 1921 došlo ke stěhování kanceláří do ulice Kneza Miloša Velikog čp. 37. Dalšími konzuly byly **Václav Lejhanec** a **Dr. Julius Lešer**.

Z písemností MZV vyplývá, že konzulát byl nespokojen se situací, kdy nebyl součástí Velvyslanectví ČSR a urgoval MZV, že je tato situace velmi nestandardní v porovnání s jinými velvyslanectvími v Bělehradě. Navíc byla agenda obou zastupitelských úřadů skoro stejná, zvláště v oblasti obchodní, konzulát byl tedy převeden pod velvyslanectví a jako samostatná instituce zrušen 31. 3. 1925. Jeho agenda byla převedena do konzulárního oddělení tamního velvyslanectví.⁶¹

Až do roku 1925, tedy do sloučení s konzulátem, mělo velvyslanectví nejvýše 15 zaměstnanců a hlavního vojenského atašé. Od poloviny 20. let byl počet zaměstnanců standardně mezi 27–30 osobami.

V roce 1924 vypsalo Ministerstvo veřejných prací v Praze veřejnou soutěž na návrhy Vyslanectví ČSR v Bělehradě a počítalo s tím, že se stavbou bude možné začít v půli října 1924. V červnu 1925 byla stavba zadána a **Ing. Jaroslav Danko** odjel jako správce stavby budovy velvyslanectví do Bělehradu.

Dne 28. 9. 1925 byl položen základní kámen velvyslanectví a dne 1. 11. 1927 se velvyslanectví konečně přestěhovalo do nové budovy v ulici Kralja Aleksandra čp. 20 (později přechíslováno na čp. 22). V této budově dnes sídlí Velvyslanectví České republiky.

⁶¹ Archiv MZV, fond Velvyslanectví ČSR Bělehrad 1918-1939.

Velvyslanci ČSR v Bělehradě:⁶²

Antonín Kalina: 11. 6. 1919 – 8. 2. 1922

Jan Šeba: 17. 4. 1923 – 16. 6. 1930

Dr. Robert Fliedler: 13. 6. 1930 – 30. 4. 1933

JUDr. Pavel Wellner: 1. 6. 1933 – 30. 6. 1935

MUDr. Václav Girsá: 1. 7. 1935 – 15. 6. 1938

Jaroslav Lípa: 7. 7. 1938 – 15. 3. 1939

Z každoročních podrobných zpráv zasílaných do Prahy na Ministerstvo zahraničních věcí je možné vyčíst velmi blízké spojení mezi velvyslanectvím a krajanskými spolky, pro které velvyslanectví připravovalo přednášky a další kulturní program. Velvyslanectví také připravovalo zprávy o počtu Čechů a Slováků v jednotlivých oblastech. Tyto oficiální informace z Velvyslanectví ČSR zapadají jako mozaika do mála informací, které za sebou nechal spálený archiv Československé obce.

Přednášeli většinou pracovníci velvyslanectví, krajanských spolků, církevních institucí nebo hosté. Každý rok se konaly tři hlavní přednášky spojené s oslavami:

7. 3. – oslava narozenin T. G. Masaryka (proslov velvyslance)

6. 7. – výročí upálení mistra Jana Husa

28. 10. – vznik samostatného Československa (proslov velvyslance)

a od roku 1937 také 28. 5. – oslava narozenin prezidenta Dr. Edvarda Beneše

Kromě počtu krajanů se lze dočíst zprávy o kultuře, politice a ekonomii. Přinášíme vybrané zprávy v původním znění:

1922

⁶² Archiv MZV, fond Velvyslanectví ČSR Bělehrad 1918-1939.

Velvyslanectví zřídilo kurzy českého jazyka v Bělehradě pro: dospělé, děti obecných škol a speciální kurs pro učitelky.

Národní divadlo v Bělehradě uvedlo za spolupráce velvyslanectví Prodanou nevěstu a Čapkovo drama RUR.

1923

Počet usedlých krajanů v Bělehradě – Československá obec přes 300, Československá zemědělská jednota asi 180.

Krajané: zemědělci, řemeslníci a dělníci, zřizenci v cukrovarech, hudebníci, úředníci, soukromníci a bankovní obchodníci.

Vedoucí osobnosti: Richard Škarka, místoředitel Pragobanky – předseda Československé obce. J. Fabiánek, předseda spolku Československé řemeslné jednoty.

1924

Velvyslanectví dosáhlo toho, aby knihkupectví pana Stefanoviče zřídilo oddíl pro československé knihy.

V Bělehradě byl otevřen kurs českého jazyka při Škole slovanských jazyků.

1925

Byly pořádány kurzy českého jazyka.

Krajané: Československý svaz v SHS – 50 členů – vedoucí osobnost architekt Hrnčír

Československá obec – 300 členů – vedoucí osobnost Škarka, ředitel Pragobanky

1926

Československo-jihoslovenská liga pořádala spolu s Československou obcí pro Srbsko v Bělehradě reprezentační ples pod záštitou obou zahraničních ministrů, obou vyslanců a předsedů

obou Lig. Ples byl navštíven princem Pavlem s princeznou Olgou a bělehradskou elitou.

1928

Zavedení „Československého dne“ na jihoslovanských školách s přednáškami o ČSR (28. 10.)

1929

Jihoslovansko-československá liga – 11. 12. – československý večer s hudebním i slovním programem o Československu
Národní divadlo – premiéra Osudů dobrého vojáka Švejka

1930

„K tomuto seznamu nužno dodat následující: Dne 7. března 1930, 80. narozeniny T.G. Masaryka, byl výnosem jihoslovanského ministerstva osvěty prohlášen za polosvátek na všech středních, odborných a vysokých školách království Jihoslavie konaly se v ten den přednášky o presidentu Československé republiky.“⁶³

1931

„Ze zvlášť zdařilých zdařilých podniků čsl. kolonie v Bělehradě lze zaznamenati koncert dne 14. května pořádaný Sdružením čsl. žen pod protektorátem pí. Milady Fliederové, a dobročinný bazar téhož sdružení dne 15. listopadu ve prospěch nemajetných dětí zdejší čsl. školy.“⁶⁴

4. 7. Organizace Československo-jihoslovanské a Jihoslovansko-československé ligy

⁶³ Archiv MZV, fond VelvyslanectvíČSR Bělehrad 1918-1939.

⁶⁴ Archiv MZV, fond VelvyslanectvíČSR Bělehrad 1918-1939.

V nově utvořeném Československu a Království SHS pokračovaly přátelské styky založené na slovanských ideách, jimž se začalo dostávat velké oficiální podpory. Vzájemné styky slovanských národů se z pole čistě kulturního se mohly rozšířit i na pole hospodářské a politické. Sbližovací snahy československo-jihoslovenské byly soustředěny v mohutné organizaci Československo-jihoslovenské liga, společné pro území obou států. Československo-jihoslovenská liga (předseda Dr. Milan Hodža) byla hospodářsky nejsilnějším a nejvýznamnějším slovanským spolkem své doby.

V roce 1919 byla založena v Praze skupinou intelektuálů Jihoslovenská komise, která si kladla za cíl navázání nejšířších styků s Královstvím SHS. Předsedou komise se stal prof. Viktor Dvorský, který spolu s prof. Dr. J. V. Daněšem a Dr. Karlem Dominim patřil k jejím zakládajícím členům. Činnost komise se zaměřovala na otázku územního koridoru mezi Československem a Královstvím SHS, vzájemným dopravním spojením a jinými vnitřními záležitostmi v rámci obou státních celků. Rok po svém vzniku dala Jihoslovenská komise podnět k založení celostátního spolku Československo-jihoslovenské ligy, jejíž účelem bylo přestování vzájemných styků mezi oběma národy a podpora všeho, co mělo vést k jejich sblížení. Usilovala o rozšíření znalosti jihoslovenských jazyků, dále o poznání jihoslovenského národa a země, jejich kulturních a politických otázek, jakožto i o trvalé styky obou národů. Mezi významnými činy komise patřilo organizování zájezdu jihoslovenských občanů do Československa a naopak.

Organizace dále využila k upevnění styků mezi československým a jihoslovenským lidem sokolský slet v roce 1920, kterého se zúčastnila řada osobností kulturního a politického života obou států.

Během vytváření koncepce Malé dohody, bylo rozhodnuto vytvořit organizaci, která by se neomezovala jen na oficiální

diplomacii, ale která by stála na širším základu veřejnosti. Na podzim roku 1920 tedy začal fungovat výbor, sdružený z Jihoslovenské komise, pražského spolku Jugoslavija a jiných organizací i jednotlivých osobností. Následovala řada přípravných schůzí, které vyústily v lednu 1921 založením Československo-jihoslovenské ligy. V návaznosti byla v Království SHS s malým zpožděním ustanovena „Jugoslovensko-Čehoslovačka liga“. Ustavující valná hromada se konala 12. 11. 1922 v Praze a účastnilo se jí 36 členů, zástupců sedmi odborů Ligy.

Na podzim roku 1930 nahradila dosavadní časopis Československo-jihoslovenská revue. Časopis původně vycházel vícejazyčně, obsahoval příspěvky psané česky, srbsky, chorvatsky a slovinsky.⁶⁵

Československo-jihoslovenská revue přinášela stati československých a jugoslávských autorů v češtině, slovenštině a srbochorvatštině a měla velmi různorodý obsah, od politiky přes kulturu až po turistické informace. V podstatě sloužila ke vzájemné propagaci v duchu slovanské vzájemnosti. I když se v obsahové struktuře původně kladl důraz na oboustrannost, přinášela revue více tematiky jugoslávské než československé.

Hybnou silou Ligy byla inteligence a střední třída, což vysvětluje i skutečnost, že mnohé cenné informace k poznání země přátel byly zprostředkovány zidealizovaně a odtrženě od negativních společenských jevů vyskytujících se na obou stranách. Zdánlivá neochota ke zveřejnění všech informací existovala proto, aby vlády jednotlivých států nepokládaly tento čin za zásah do vnitřní politiky a aby nedošlo k přerušení přátelských kontaktů. Po celou dobu existence Ligy probíhaly neustálé snahy o rozšíření členské základny spolku. Těm napomáhalo i ministerstvo školství, které se snažilo prosadit výuku srbochorvatštiny alespoň na

⁶⁵ Korda-Petrović A.: O značaju „Čehoslovačko-jugoslovenske revije“ in: Slavistika 12, 2008, str. 148-154.

některých typech škol a naopak výuku češtiny v hlavních městech Království SHS a později Jugoslávie. Byly organizovány stipendijní pobyty v Jugoslávii pro české studenty i profesory. Nejmasovější základnu měla Liga v roce 1937, ve 21 odborech bylo zapsáno 4316 členů.

Věškerá činnost Československo-jihoslovanské ligy směřovala ke spolupráci se Svazem Jihoslovansko-Českoslovanských lig, nejdůležitější formou spolupráce se staly kongresy obou spolků. V průběhu doby, zejména ve 30. letech 20. století, se činnost Ligy přesunula z oblastí politické a kulturní výhradně na pozice kulturní vzájemnosti.

K důležitým aktivitám Ligy dále náleželo pořádání informativních kulturně a historicky orientovaných přednášek.

Poznávání slovanských zemí usnadňovala stipendia, organizace výprav a turistický styk. Jihoslovanská vláda vypisovala pro studenty filologie nebo historie stipendia ke studiu na svých vysokých školách a kromě toho ještě zvláštní šestinedělní prázdninová stipendia pro profesory, vysokoškoláky a středoškoláky.

V další fázi vývoje se Liga zaměřila na kongresovou činnost a koordinování součinnosti s ligami vznikajícími na území Království SHS. Ideu o kulturní spolupráci Československa a Království SHS konkretizovala Třetí meziparlamentární konference v Bělehradě v roce 1928. Po kongresech v roce 1928 v Plzni a v roce 1929 v Sarajevu byl definitivně připraven terén pro podepsání Deklarace o školských a kulturních stycích Československé republiky s Královstvím Jugoslávie, kterou se Liga prosadila i na politické úrovni.

Další rozvoj Ligy značně zamezila hospodářská krize. Přesto se její organizační síť v obou zemích i nadále rozšiřovala.

Činnost Ligy pokračovala po dobu téměř devatenácti let, během kterých výrazně upevnila vztahy mezi oběma národy. Přes veškeré politické a hospodářské peripetie fungovala Liga až do 2. světové války. Už v 2. polovině 30. let 20. století se poněkud začala měnit orientace jugoslávských lig, čímž došlo k postupnému oslabování vlivu Bělehradu. V závěru roku 1937 byla pak zrušena redakce Československo-jihoslovanská Revue v Bělehradě. Poslední dva ročníky vycházely už jen v Praze. V roce 1940 pak časopis definitivně zanikl a s tím i veškeré informace o působení, ale i o samotné existenci Ligy.

4. 8. Malá dohoda

V roce 1920 byla založena Malá dohoda,⁶⁶ uskupení Československa, Království SHS a Rumunska, které se ve své politice orientovalo především na Francii a společnými kroky mělo zabránit revizi trianonské smlouvy. Dělo se tak v jednotlivých krocích. Název Malá Dohoda prý původně vznikl jako posměšné označení listu maďarského Pesti Hírlap v protikladu k „velké“ Dohodě, ale posléze se vžil.

Dne 14. 8. 1920 byla během návštěvy ministra zahraničních věcí ČSR Edvarda Beneše v Bělehradě podepsána oboustranná Spojenecká smlouva mezi Královstvím SHS a Československem (prodloužena 31. srpna 1922). To byl začátek vzniku Malé Dohody. Se stejným cílem uzavřelo tuto smlouvu Československo s Rumunskem 23. 4. 1921.

Malá dohoda byla tak trochu torzem uvažovaného francouzského spojeneckého systému, obsahujícího ještě Polsko, neboť Francie se od roku 1924 opakovaně snažila intervenovat u členů za přijetí Polska do Malé dohody. Smyslem malodohodové

⁶⁶ Sládek, Z.: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum 2000.

spolupráce bylo udržení nového versailleského uspořádání v Evropě, pochopitelné u dvou nástupnických států po Rakousku–uhersku (ČSR a Království SHS) a vzhledem k územním ziskům Rumunska.

Všechny společně ohrožoval pokus Karla I. Habsburského o návrat na maďarský trůn. Bývalý císař a uherský král se v březnu 1921 pokusil prosadit se jako vládce v Maďarsku.

Neuspěl, a to hlavně pro mezinárodní odpor. Tyto tendence byly o to nebezpečnější, že se jim dostávalo podpory i od určitých kruhů anglické diplomacie. Československo, Království SHS a Rumunsko pohrozily, že proti němu vojensky zasáhnou. V říjnu 1921 svůj nástup v Maďarsku opakoval. Československo a Království SHS vyhlásily mobilizaci. Dne 24. 10. 1921 byla zaslána z Konference velvyslanců protestní nota ČSR, Království SHS a Rumuska maďarské vládě, ve které bylo požadováno prohlášení neplatnosti práva Karla I. na maďarský trůn. Ve stejný den ČSR, SHS a Rumunsko vyhlásily částečnou mobilizaci.

Karel se znovu neprosadil, maďarské Národní shromáždění ho muselo zákonem zbavit trůnu a dokonce i zrušit pragmatickou sankci z roku 1713 o nástupnictví Habsburků pro Maďarsko. Dne 8. 11. 1921 Československo a Království SHS demobilizovaly.

Smluvně byl spolek tří států pod názvem Malá dohoda završen rumunsko-jihoslovanskou smlouvou ze 17. 6. 1921. Tři multilaterální smlouvy z 31. 8. 1922 doplnily vojenskou konvenci o úvazek politické a hospodářské spolupráce. Těsnějším vztahům bránila nesrovnatelná úroveň hospodářského a politického života a přetrvávající konfliktní poměr jednotlivých členů Malé dohody k velmocem (Rumunsko – SSSR, Království SHS – Itálie, italské obavy z posilující se pozice ČSR ve střední Evropě).

Dne 15. 4. 1922 byla z iniciativy Malé dohody zřízena „Letecká pošta“ mezi Královstvím SHS a Maďarskem, Rakouskem, ČSR, Polskem, Rumunskem a Francií. Letiště v Srbsku se nejdříve

nacházelo v Pančevu, potom v Bělehradě. Poštu převážela firma „Franko-Rumen“. Později byla zahájena civilní letecká doprava s letadly typu Spad, která mohla převézt 4 cestující.

V roce 1923 byla založena Malá ženská dohoda, feministicko-pacifistická organizace, která zastřešovala feministické organizace z SHS, ČSR, Rumunska, Řecka a Polska.

Z iniciativy Francie došlo ještě před jednáním o rýnském garančním paktu k sblížení Československa s Polskem. Dlouholeté úsilí Francie vedlo v dubnu 1925 k uzavření likvidační, arbitrážní a obchodní smlouvy mezi Československem a Polskem. Tím bylo upevněno nejen spojení těchto dvou států, ale celého malodohodového bloku s Polskem. Na zasedání Malé dohody s Polskem byla zdůrazněna naprostá politická shoda Malé dohody a Polska. Všechny tři malodohodové státy zároveň vyhlásily, že budou v současných mezinárodních otázkách postupovat společně. Rivalita Anglie a Francie vedla ve 20. letech 20. století k narušení Malé dohody. Anglie se snažila o narušení francouzské sféry vlivu a tím narušovala i Malou dohodu. Toto narušení bylo způsobeno také Itálií. Italské vládě se podařilo dosáhnout v září 1926 uzavření přátelské dohody s Rumunskem. Dalším zásahem bylo uzavření smlouvy s Albánií o dva měsíce později. Tato úmluva byla namířena především proti Království SHS. Prakticky to znamenalo, že Itálie mohla z albánského území kdykoli napadnout Království SHS. Další narušování malodohodového svazku bylo upevňováno italským a anglickým vlivem v Maďarsku. Tyto tendence vyvrcholily roku 1927 uzavřením maďarsko–italské smlouvy. Náhodou bylo také odhaleno, že do Maďarska byly z Itálie tajně dopravovány zbraně, což svědčilo o tom, že porušování mírových smluv se dělo s vědomím a za přímé podpory Itálie a tím pravděpodobně i Anglie. Všemi těmito skutečnostmi byla narušena soudržnost a vlastní existence Malé dohody.

Podle doplňovací dohody z 27. 6. 1930 se ministři zahraničí scházeli na pravidelných konferencích jednou ročně. Vrcholem nadějí vkládaných do stabilizační úlohy Malé dohody v Evropě se stalo uzavření organizačního paktu, podepsané 16. 2. 1933 v Ženevě. Měl umožňovat rozšíření dosavadní koordinace zahraniční politiky směrem k ekonomické integraci, ale jeho konkrétnímu naplňování bránily dopady hospodářské krize a oslabování politiky celoevropské bezpečnosti a růst vlivu Německa a Itálie na Balkáně. V souvislosti s krizí politiky kolektivní bezpečnosti ve 30. letech 20. století se oba balkánští partneři ČSR rozhodli zajistit si bezpečnost prostřednictvím bilaterálních smluv s potenciálními soupeři, což Malou dohodu významně oslabilo. Definitivně se Malá dohoda rozpadla po Mnichovu 1938.

5. Osudy české menšiny po roce 1939

Zkáza celého archivu Československé obce přišla den před bombardováním Bělehradu, tedy 5. 4. 1941. Richard Škarka údajně celý den a celou noc páčil v prostorách Československého domu kompletní archiv, aby nepadl Němcům do ruky.⁶⁷

V době německé okupace byl Československý dům zabaven Němci, kteří ho proměnili na německou školu, a Československá obec přestala existovat.

V dubnu 1941 se staly zdi bývalého Československého velvyslanectví v Bělehradě tichým svědkem podpisu kapitulace Jugoslávie.

Po ukončení 2. světové války Obec obdržela Československý dům zpět a pokračovala ve své činnosti včetně provozu školy – od školního roku 1946/47. Byl zachován předválečný název „Československá obec“ (Čehoslovačko udruženje) stejně jako Sdružení československých žen (Udruženje čehoslovačkih žena), v rámci Obce byla založena sekce Československé mládeže (Čehoslovačka omladina). Ostatní předválečné spolky pravděpodobně svou činnost neobnovily nebo se o tom nedochovaly žádné zprávy. Akciová společnost „Čehoslovački dom AD“ přestala existovat a její majetek byl předán Obci.

Několik zaměstnanců Anglobanky bylo mezi lety 1941-1945 zastřeleno nebo posláno do koncentračních táborů. Osud této bývalé Pražské úvěrní banky byl se podobal osudům jiných bank a firem ve 40. letech. Na začátku války byla banka dnešní terminologií „vytunelována“ Němci a v roce 1943 byla úplně zrušena. Česká strana se sice snažila po válce vyjednávat o jejím znovuvzkříšení, ale narazila na nezájem nových jugoslávských úřadů. V roce 1947 byla tato filiálka definitivně zrušena bez náhrady. Cukrovary v

⁶⁷ Příloha diplomové práce, DVD 2.

Čupriji a Crvence a pivovar v Jagodině byly znárodněny, akcie Československého domu propadly.

Poválečné období let 1945-1950 můžeme obecně charakterizovat jako návrat velké části české menšiny z Jugoslávie do Československa, především z politických důvodů. Někteří z majetných Čechů byli v roce 1945 postaveni před soud jako domnělí nebo opravdoví kolaboranti. **Josef Bekerus**, bývalý ředitel pivovaru Jagodina „zemřel v nemocnici v Niši, do které byl převezen následkem onemocnění střevní komplikací z nižské káznice, ve které odpykával trest za kolaboraci s okupanty“⁶⁸

Do roku 1950 se prudce snížil počet členů Obce, která měla finanční problémy. Až do 60. let 20. století byly ale stále pořádány zábavy a existovala knihovna s čítárnou a loutkové divadlo. Škola byla umístěna v prostorách druhého patra Československého domu, všechny 4 třídy byly umístěny v jedné učebně a terasa na druhém patře sloužila jako malá tělocvična. V roce 1948 dostala škola nový název: Československá základní škola Jana Žižky (Čehoslovačka osnovna škola Jan Žižka). Učitelem a ředitelem byl do roku 1950 **Augustin Streit**, táž osoba jako před druhou světovou válkou. V roce 1950 přišla z Daruvaru na jeho místo **Marie Řeháková** a Streit se vrátil do Československa. Podle pamětníků museli žáci Marii Řehákovou oslovovat soudružka učitelka (drugarica učiteljica). V roce 1960 přestala škola existovat, protože se počet žáků zmenšil na pouhých deset. Marie Řeháková bydlela ve služebním bytě na třetím patře Československého domu a zůstala tam i po zániku školy až do své smrti.

Z dostupné dokumentace je patrné snižování počtu žáků v československé škole:

- 1946/47 35 žáků
- 1950/51 40 žáků
- 1951/52 17 žáků

⁶⁸ Archiv ČNB, fond PÚB, sign. 688 Bělehrad – centrála, zahraniční filiálky.

- 1952/53 16 žáků
- 1953/54 15 žáků
- 1954/55 16 žáků
- 1955/56 22 žáků
- 1956/57 22 žáků
- 1957/58 24 žáků
- 1958/59 21 žáků
- 1959/60 14 žáků
- 1960/61 10 žáků – zánik školy

V poválečném Bělehradě vystupuje jako zajímavá osobnost československý velvyslanec Korbela a jeho dcera Marie Jana. Tato pozdější ministryně zahraničí USA Madeleine Albright navštívila Československou školu ve školním roce 1946/47. Další zajímavou osobností poválečného Bělehradu českého původu – tentokrát levicovou – byla Titova spolupracovnice Jára Ribnikarová, rozená Hájková (Jara Ribnikar), která se ale sama k českým krajanům příliš nehlásila. Podle svědků se sice snažila v 90. letech 20. století, na sklonku svého života, založit Spolek přátel Čechů, Slováků a Jugoslávců, ale bez většího úspěchu.

I po roce 1945 dostávaly děti dary u příležitosti různých svátků. Pro zajímavost – Marta Gottwaldová, manželka Klementa Gottwalda, darovala dne 1. 1. 1948 dětem 70 metrů flanelu a 51 metrů sametu.

V 90. letech 20. století obnovily svou činnost dva spolky, které se hlásí k tradicím Československé obce. Prvním je „Kulturně-osvětové sdružení Čechů a Slováků v Bělehradě“ (Kulturně-osvětovo društvo Čeha i Slovaka u Beogradu) a druhým „Společnost přátel Jugoslávců, Čechů a Slováků“ (Društvo prijateljstva Jugoslovena, Čeha i Slovaka). Oba spolky sdružují hlavně osoby starší generace nejen bělehradských Čechů a Slováků a jejich potomků a doufají v restituci Československého domu.

6. Závěr

Ukazuje se, že idealismus o „tisíciletých“ kulturních a ekonomických česko–srbských vztazích není úplně pravdivý, a to zvláště v 19. století, kdy srbské obyvatelstvo mezi sebou jen s nedůvěrou přijímalo cizince a nezřídka nazývalo Čechy „Šváby“ (tedy Němci), protože je nedokázalo a snad ani nechtělo rozlišovat. Opravdový konec nedůvěry nastal až vznikem samostatného Československa a Království SHS. Je třeba si upřímně přiznat, že Češi měli nesporný vliv nejen na industrializaci Srbska, ale i v oblastech kultury, hudby a architektury.

Z uvedených dokumentů a výpovědí vyplývají dvě zajímavá specifika krajanské menšiny v Bělehradě v meziválečném období – tím prvním je jistá sociální rovnost na bázi české (československé) národnosti, tedy kulturní spojení bohatých průmyslníků a bankéřů s obyčejnými živnostníky a zaměstnanci závodů.

Druhým specifíkem je upřímná radost ze vzniku samostatného státu a „kult“ prezidenta Osvoboditele Tomáše Garrigue Masaryka, které v meziválečném období dosáhly úctyhodných rozměrů.

Z druhé strany je také potřeba upozornit na některé negativní byt' přirozené jevy, jako byla rivalita českých starousedlíků a nově příchozích nebo takřka bezmezná „historická“ politická oddanost srbské nadvládě v Království SHS a pozdější Jugoslávii, a to i přes autoritativní podobu režimu v Království SHS i v Jugoslávii.

Ve své diplomové práci jsem se setkal s mnoha zajímavými tématy, která jsem v rámci zúžení práce nepopisoval, protože by vydaly na dalších několik set stran. Konkrétně jsou to osudy českých geologů a horníků ve východním Srbsku, osobnost Matěje Pavlíka alias svatého Gorazda, tedy jediného českého svatého v srbském církevním kalendáři anebo rodačky z Hradce Králové a pravé ruky Josipa Broze – Tita Jary Ribnikarové.

Budu potěšen, stane-li se tato práce v budoucnu podkladem pro další bádání českých osudů v někdy tak blízkém, a jindy zase tak vzdáleném Bělehradě.

7. Seznam zkratk

ČSR	Československá republika
PÚB	Pražská úvěrní banka
Království SHS	Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
SHS	Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
Čsl.	Československý
Obec	Československá obec v Bělehradě

8. Použité prameny a literatury

8. 1. Nevydané dokumenty

Archiv České národní banky

- Protokol o schůzích správní rady, sign. PUB-4/1-106
- Bělehrad – centrála, zahraniční filiálky, sign. PUB – 688
- Archiv ČNB, Architekt Matěj Blecha, sign. PUB – 688
- Spisy, sign. PUB 684

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky

- Fond Velvyslanectví ČSR Bělehrad, 1918-1939

8. 2. Knihy a periodika

- Adresar Beograda 1923, Beograd 1923.
- Architektonické vazby Bělehrad – Praha, výstava, Praha Leudeburské zahrady 1.-31. 7. 1997. Autorkou výstavy Gordana Gordičová.
- Blagojević, Lj.: Moderna kuća u Beogradu (1920-1941), Beograd 2000.
- Bogunović, Slobodan G.: Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, Beogradska Knjiga, Beograd 2005.
- Compass 1911, Rudolf Hanel, Wien 1910.
- Compass 1925, Gustav Leonhardt, Band III., Zagreb 1925.
- Čechoslovačka osnovna škola Masarikova u Beogradu, Pedagoški muzej, Beograd 2002.
- Damljanović, T.: Češko-srpske arhitektonske veze 1918-1941, RZSK, Beograd 2004.

- Devátá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1927/28.
- Djurić-Zamolo, Divna: Graditelji Beograda 1815-1914, Muzej grada Beograda, 1981, Beograd.
- Dimić, Lj. a kol.: Moderna srpska država 1804-2004, hronologija. Istorijski arhiv Beograda, Beograd 2004.
- Glesinger, L.: Češkoslovačko-južnoslovenske medicinske veze u prošlosti, NDZIZKJ, Beograd 1965.
- Godišnjak grada Beograda, Jelica Stamenković, knj. XV, 1968, Muzej grada Beograda, Beograd, str. 287-294.
- Godišnjak grada Beograda, Nikola Vučo, Knj. XXIII, 1976, Muzej grada Beograda, Beograd, str. 93-105.
- Harisijadis, M.: Porodice češkog porekla u Beogradu u 19. veku.
- Hořejšek, J.: Kapitálová expanze Živnostenské banky do jihovýchodní Evropy v letech 1907-1918, in: Sborník prací historických FF Univerzity Palackého v Olomouci, VI 1971, str. 85-102.
- Hrabcová, J.: Československo-chorvatské vztahy v období 1918–1938 (bakalářská diplomová práce), Brno 2006.
- Klíma, S.: Čechové a Slováci za hranicemi. J. Otto, Praha 1925.
- Krajačić G.: Vojna muzika i muzičari 1831-1945, Beograd 2003.
- Ilić S. a kol.: 150 godina organizovanog telesnog vežbanja i sporta i 125 godina Sokolstva u Srbiji. Beograd 2008.
- Korda-Petrović A.: O značaju „Čehoslovačko-jugoslovenske revije“ in: Slavistika 12, 2008, str. 148-154.
- Kraljevina Jugoslavija, Opšta Državna statistika, Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god., Državna štampara, Sarajevo 1932.
- Leko, M.: Beogradske ulice i trgovi 1872-2003, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2003.

- Leksikon srpskih arhitekata 19. i 20. veka, Beograd 1999.
- Linda J.: O knihovně (nejen) České besedy v Bele Crkvi. in: Opera Slavica. Slavistické rozhledy. Literárněvědný sešit XVIII, 2008, č. 3, s. 39-46.
- Matušek J.: Češi v Chorvatsku. Jednota Daruvar 1994.
- Nečas, C: Český bankovní kapitál na Balkáně před první světovou válkou, in: Studia balcanica bohemoslovaca 2, 1976, str. 259-263.
- Nečas C.: Na prahu české kapitálové expanze. Rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko-uherského imperialismu, Brno 1987.
- Nečas, C.: Na prahu české kapitálové expanze. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1987.
- Nečas C.: Počátky kapitálové expanze České průmyslové banky do jihovýchodní Evropy, in: Sborník prací pedagogické fakulty v Brně, svazek 66, 1980, str. 51-66.
- Nečas C: Podnikání českých bank v cizině 1898-1918. Rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko-uherského imperialismu, Brno 1999.
- Nečas, C.: Podnikání českých bank v cizině 1898-1918. Masarykova univerzita v Brně, 1993. str. 25-27, 36-37, 109-110, 112, 116-117.
- Nestorović, N.: Gradjevine i arhitekti u Beogradu prošlog stoleća, Beograd 1972, str. 34.
- Novotný J.: Zahraniční kapitálová expanze Agrární banky do Uher a jihovýchodní Evropy v letech 1911-1918, in: Slovanské štúdie 9, Bratislava 1978, str. 257-277.
- Od Moravy k Moravě, Matice moravská ve spolupráci s Maticí srbskou, Brno 2005.

- Osmnáctá výroční zpráva Čsl. Obce v Bělehradě 1937/38, Bělehrad.
- Pejović R.: Češki muzičari u srpskom muzičkom životu 1844-1918. in: Zvuk. Internacionalni časopis za muziku 8, 1996, str. 51-58 a 9, 1997, str. 65-74.
- Pelikán, J. A kol.: Dějiny Srbska. Lidové noviny, Praha 2004.
- Pelikán, J.: K některým ekonomickým problémům reemigrace Čechů a Slováků z Jugoslávie v letech 1945–1948, Český lid, č. 3, 1989, s. 156-164.
- Petrović, V.: Česi na Pašinom Brdu, vlastní vydání, Beograd 2007.
- Petrović, V.: Kratki istorijat. Kulturno-prosvetno Društvo Čeha i Slovaka u Beogradu, 2004.
- Rychlík, E.: Na Černé Hoře a v Srbsku. Unie, Praha 1914.
- Sládek, Z.: Malá dohoda 1919–1938, Karolinum 2000.
- Stojanović, N.: Kako se snabdevalo Beograd oko 1900. godine, Beograd 1977.
- Stojanović, N.: Ulice i trgovi Beograda 1, Biblioteka grada Beograda, Beograd 2004.
- UN-AL adresar, Univerzalni Almanah, Beograd 1929.
- Zájezd federace strojívdců v Č.S.R. do Jugoslavie 1930, Polenský a Čoudek, Praha 1930.
- Žáček, V. a kol.: Češi a Jihoslované v minulosti. Academia, Praha 1975.

8. 3. Internet

- www.wikipedia.org (accessed 2007–2009)
- <http://www.adanja-polak.com/l/emisije/ekskluzivno/gordana-bajloni-24-maj-2008/> (accessed 1.6.2009)
- <http://sokolstvo.mojblog.rs/> (accessed 20.7.2009)
- http://krajane.radio.cz/cs/article_detail/932 (accessed 21.6.2009)

- <http://www.ateljekolacek.com/> (accessed 20.2.2007)
- <http://www.naslovi.net/2005-11-26/glas-javnosti/porodica-bajloni-hoce-pivaru-nazad/70775> (accessed 1.10.2008)
- <http://www.aob.bg.ac.yu/> (accessed 15.6.2009)
- http://www.cnb.cz/cs/verejnost/archiv_cnb/fondy/puv.html (accessed 10.6.2009)
- <http://www.opstinamalocrnice.org/> (accessed 20.6.2009)
- <http://www.mzv.cz/belgrade> (accessed 1.5.2009)
- <http://www.spjs.cz/> (accessed 1.6.2009)
- http://is.muni.cz/th/104456/ff_b/Bakalarska_prace.txt (accessed 1.5.2009)
- https://is.muni.cz/th/204453/ff_m/HOTOVO.doc (accessed 1.5.2009)

9. Seznam příloh

9. 1. Fotografie

1. Razítko Československé školy na Západním Vračaru
2. Razítko Československé obecné (základní) školy Masarykovy v Bělehradě
3. Český spolek Lumír, maškarní bál, 1914
4. Lumír 1905 – divadelní představení
5. Základní škola na Západním Vračaru – Československé oddělení, 1925
6. Československé obec, 7. 3. 1925, divadelní hra Paní mincmistrová, divadlo Manjež
7. Architektonické plány Československého domu
8. Československá základní škola Masarykova, 1931
9. Členská legitimace Československé obce v Bělehradě, 1927
10. Funkcionáři Československé obce v Bělehradě, 1928
11. Divadelní představení, 1930
12. Žákyně v českých národních krojích, 1931
13. Klub československé mládeže, 1931
14. Oslava Nového roku v Československém domě
15. Reklama, 20. léta 20. století
16. Divadelní představení Noc na Karlštejně, 8.3.1930
17. Členky a členové Obce v českých národních krojích
18. Maškarní bál, 1932
19. Pozvánka na Vánoční nadílku, 1933
20. Pozvánka, 1935
21. Vedení Československé obce, 1939
22. Divadelní představení, 1939
23. Plakát
24. Čítanka z roku 1951

25. Výtah z třídní knihy, 1950/51
26. Poválečná členská legitimace Obce

9. 2. Seznam členů Československé obce v Bělehradě v roce 1928

9. 3. Multimediální přílohy DVD (přiloženy zvlášť)

1. DVD 1 – Vuk Petrović – rozhovor 51 min. (leden 2007)
2. DVD 2 – Zdeňka (Kortusová) Živković – rozhovor 45 min. (leden 2007)
3. DVD 3 - Mikan Pavliček – rozhovor 25 min. (leden 2007)
4. DVD 4 – Dušan Kvapil – rozhovor 46 min. (leden 2007)
5. DVD 5 – Hermina (Rozsivalová) Tomić – rozhovor 55 min. (leden 2007)

1. Razítko Československé školy na Západním Vračaru

2. Razítko Československé obecné (základní) školy Masarykovy v Bělehradě

3. Český spolek Lumír, maškarní bál, 1914

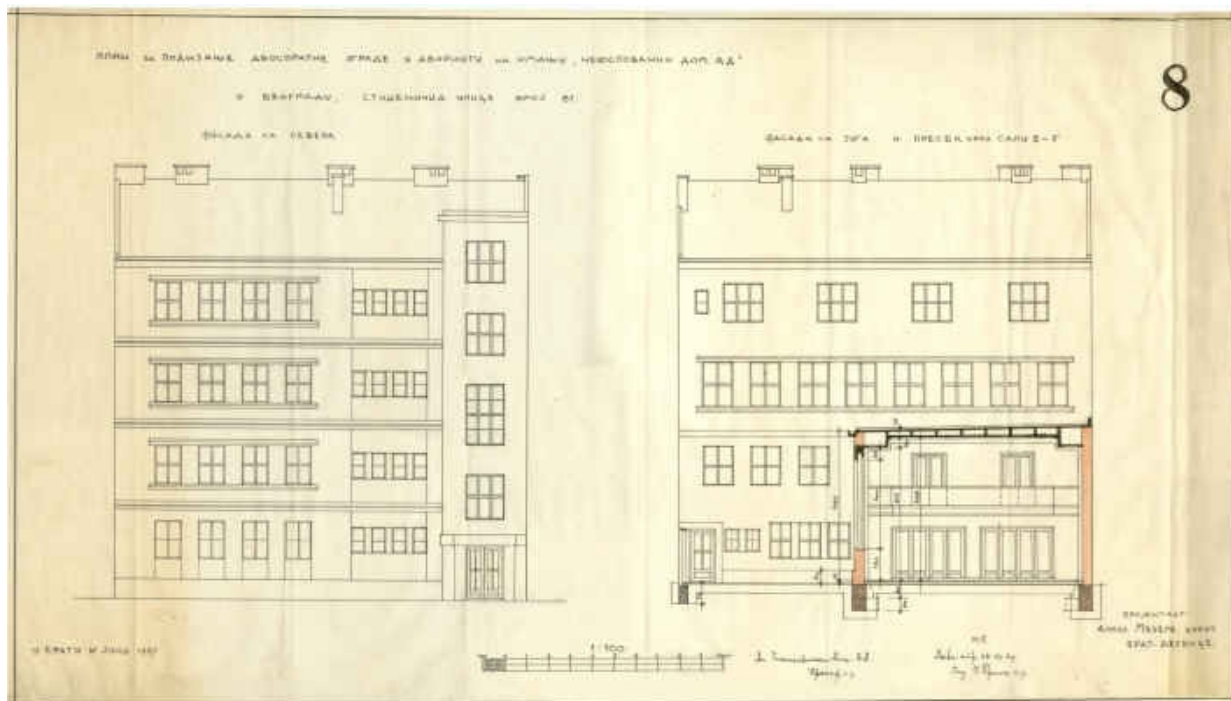
4. Lumír 1905 – divadelní představení

5. Základní škola na Západním Vračaru – Československé oddělení, 1925

6. Československé obec, 7. 3. 1925, divadelní hra Paní mincmistrová, divadlo Manjež

7. Architektonické plány Československého domu

8. Československá základní škola Masarykova, 1931

9. Členská legitimace Československé obce v Bělehradě, 1927

19^{28.}_{X.}28.

*Funkcionáři Československé Obce
v Bělehradě.*

10. Funkcionáři Československé obce v Bělehradě, 1928

11. Divadelní představení, 1930

12. Žákyně v českých národních krojích, 1931

13. Klub československé mládeže, 1931

14. Oslava Nového roku v Československém domě

ZUBNÍ LÉKAŘ
MUDr. EMANUEL STIKSA
Palác Jugoslavenké banky,
BĚLEHRAD, POENKAREOVA 2.
Ordinuje denně od 8 do 19 hodin.
TELEFON 22-74. TELEFON 22-74.

JUDr. JOSEF RAVNIK
advokát
BĚLEHRAD, KNEHINJE LJUBICE 7.
TELEFON 39-72.
*Doporučuje se českému
P. T. obecnostem pro veškeré soudní věci i zále-
žitosti u všech administrativních úřadů. — Jako absolvent Karlovy
české univerzity v Praze mluví česky. — Obsluha
solidní rychle a přesně.*

TESAŘSKÁ DÍLNA

JOSEFA KOŠNARA
BĚLEHRAD, NOVOPAZARSKÁ 42.

PROVÁDÍ VEŠKERÉ TESAŘSKÉ
PRÁCE CO NEJSOLIDNĚJI.

15. Reklama, 20. léta 20. století

16. Divadelní představení Noc na Karlštejně, 8.3.1930

17. Členky a členové Obce v českých národních krojích

18. Maškarní bál, 1932

SDRUŽENÍ ČESKOSLOVENSKÝCH ŽEN V BĚLEHRADĚ

uspořádá v neděli dne 17. prosince 1933 o 3. hod. odpo. v sále Československého domu,
Garašaninova ul. č. 39, pro dívky československé školy Masarykovy

v á n o č n í n a d í l k u

P R O G R A M :

1. A. Prachůň: Nemilé vánoční překvapení Dětská scéna o l výstupu s proměnou.

O s o b y :

Jeník	J. Šiška,
Máňa	J. Pešíčková.
Vláďa, jejich bratranec	M. Palas,
Otec	A. Urbánek,
Matka	O. Jindrová,
Dědeček	J. Rauchfuss,
Babička	A. Pýchová,
Strýček	M. Milovanovič.

2. Vánoční koledy:
a) Kolébala a zpívala...
b) Nešťastný koledník,
c) Jak jsi krásné, Jezulátko...

3. Poděkování

dětský sbor.
et. G. G. G. G. G.

R O Z D Í L E N Í D Á R K Ů

Vstupné libovolné.

19. Pozvánka na Vánoční nadílku, 1933

D O Ď I T Ě

u nedelju, 6. oktobra 1935 god. u 16 časova
u Čehoslovački dom, Garašaninova 39 na

N A Š K E R M E S

koji priredjuje Udruženje čehoslovačkih žena
u Beogradu

B U F F E T

od 18 čas. J A Z Z

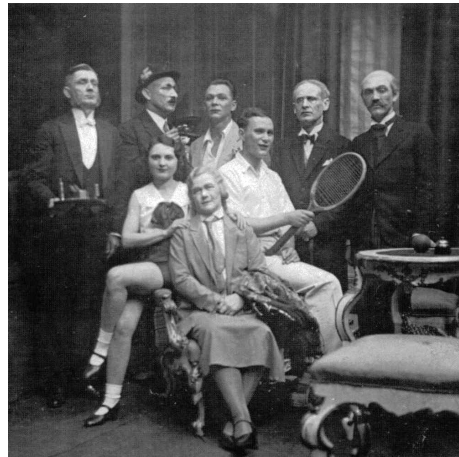
RAZNE ATRAKCIJE za velike i male ULAZ Din. 10.—

20. Pozvánka, 1935

21. Vedení Československé obce, 1939

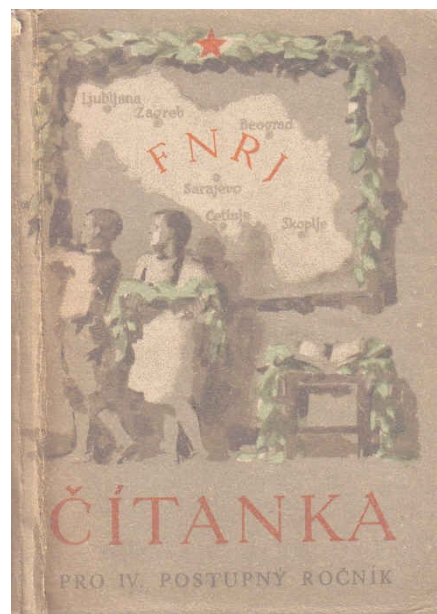
Zleva: Vladimír Gradojević, Anna Krejčíková, ?, ?, Karolína Válková, Václav Krůta

22. Divadelní představení, 1939

23. Plakát

24. Čítanka z roku 1951

6	Kiková Maroslava	3. IV. 1941	Praha XIV.	-	Jana Žilka, učitelka Slavka
7	Almouk Antonin	28. I. 1941	Belehrad	Slovensko	Emil Almouk, malíř a satirický kavkař Božská 6.
8	Janičević Dejan	21. XI. 1940	Skoplje	Srbija	Nikola Janičević, bank. představitel Jana Kraja Nikitina 11
9	Triz Eduard	6. I. 1941	Boča (Palanka)	Slovensko	Julie Trizová, konduktérka mestských vlaků Novice Lronica 5
10	Mariánek Jaroslav	21. I. 1942	Cvrenka	Česko	Vlastislav Mariánek, elektromechanik Karta - Petrovaradinska 21
11	Krišta Stamislav	2. IX. 1942	Belehrad	-	Pavol Krišta, bankov. učitel Kaderda Sarajeva 10
12	Petrović Vuk	14. V. 1942	-	Srbija	Dragojub Petrović, právník Slobodanka Kraja Bočina 2

Шкољска година 19 50/51

ЛИЧНИ ПОДАЦИ УЧЕНИКА

Редни број	ПРЕЗМЕ И ИМЕ	Дан, месец и година рођења	Место рођења и средња школа (ако је рођен у иностранству и државу)	Народност	РОДИТЕЉИ (презиве, ако је познато име и матере или старатеља и њихов стан)
1	Almouk Jan	5. IV. 1939	Belehrad	Slovensko	Emil Almouk, malíř a satirický kavkař - Božská 6. p.
2	Krejci Jan	4. X. 1940	Praha II.	Česko	Olga Krejcová, učitelka prosvětl. Terazijska 91/v
3	Rajic Jiri	9. IX. 1940	Belehrad	Srbija	Vasilko Rajic, knjazi Karie Bogoyavlina
4	Limikova Jarmila	4. IV. 1940	-	Česko	Jan Lauke, stavitel Kvatern Sredaraka
5	Urbekova Marta	25. IX. 1940	-	-	Nadimir Urbek, predst. Kvatern Gospolara, Viteza

25. Výťah z třídní knihy, 1950/51

ČESKOSLOVENSKÁ OBEC V BĚLEHRADĚ

— LEGITIMACE —

Číslo 32

KRAJAN Karel ...

JEST Jan ... členem Československé obce v Bělehradě.

Bělehrad, dne ...

Předseda Jan ... Pokladník ...

ZAPLACENÉ PŘÍSPĚVKY

ROK	Potvrzení pokladníka	ROK	Potvrzení pokladníka	ROK	Potvrzení pokladníka
Leden		Leden		Leden	
Únor		Únor		Únor	
Březen		Březen		Březen	
Duben		Duben		Duben	
Květen		Květen		Květen	
Červen		Červen		Červen	
Červenec		Červenec		Červenec	
Srpen		Srpen		Srpen	
Září		Září		Září	
Ríjen		Ríjen		Ríjen	
Listopad		Listopad		Listopad	
Prosinec		Prosinec		Prosinec	

26. Poválečná členská legitimace Obce

Československá obec v Bělehradě 1928

jméno	zaměstnání	adresa
Atzer Jan	obchodník	Kopaonička 11
Bakalář Robert	obchodník	Makenzijeva 12
Bartíková Antonie		Kosmajska 38/II
Bašová Irma?	úřednice	Pragobanka
Bekerus Josef	ředitel pivovaru	Jagodina
Beljín? František	fagotista Národního divadla	Herceg Stevana 4
Béna Antonín	úředník Keramiky	Kosovska 51
Benda Vilém	mistr truhlářský	Tetovska 27, Pašino Brdo
Besserová Karla	úřednice	Višegrdska 9
Boháček Josef	technický úředník	Nušičeva 2, Mali Mokri "Lug"
Bokroš ?	obchodník	Strahinića Bana 54
Boukal ?	prokurista	Pragobanka
Bublík Vladimír	ředitel pojišť. Banky "Slavie"	Kralja Milana 48
Bublík Vladimír st.	elektrotechnik	Bitoljska 19 a.
Budín Josef	úředník fmy Ignat Flesche & Comp.	Uzun Mirkova 30
Bulř Jindřich	skladník Pragobanky	Izrailjeva 2
Bultas Alfons	úředník	Pragobanka
Cimil Antonín	zástupce Universal Film Comp.	Kralja Milana 25
Černohous Josef	výpravčí, Beogradska tekstilna industrija	Knez Miletina ul.
Černý Evžen	úředník	Pragobanka
Danko Jaroslav Ing.	stavební rada	Lochenice 55
Danková Marie	choť stav. Rady	Lochenice 55
Deutsch Emil		Kosmajska 9
Dlouhý Arnošt	vrchní insp. Čsl. St. Drah v.v.	Vinohrady, Perunova 8
Doubek Josef	úředník agencie čsl. Dunajské paroplavby	pošt. Schránka 274
Drábek František	zřízenec velvyslanectví ČSR	Kralja Aleksandra 20
Drahokoupil Alois	prokurista	Pragobanka
Dubový Jan, Ing.	architekt	Durmitorska 21
Ducháč Alois	keramik	Moskovska 47
Dušková Anna	úřednice velvyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Edtbauer Ivan	úředník	Pragobanka
Eckert Miloš	prokurista	Pragobanka
Fabiánek Josef	čalouník	Kralja Milana 56
Fejřara Hynek	tkalcovský mistr	Radenička 24
Frankl Adolf	hotelier	Hotel Srpski Kralj
Frankl Eduard	hotelier	Hotel Srpski Kralj
Frajt Jan	vydavatel hudebnin	Kralja Aleksandra 11
Fulka Petr	hodinář	Beogradska 30
Gradojević Vladimír	soukromník	Studenička 55
Grubner Václav	mistr zámečnický	Kralja Milana 48
Gutwillig Hugo	vrch. Insp. I. Dunavskog Par. Društva	Zemun
Hajčman Adolf	úředník čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Havelka František	sochař	Vidinska 28
Havlena Jiří	úředník	Pragobanka
Heidenraich Julius, Dr.	profesor	Kapetan Mišina 29/I.
Hejnal Adolf	úředník čsl. vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Hladík Karel	úředník	Pragobanka
Hlaváček Zdenko	obchodník	Zemun, Jugoslovenski trg 2
Holopírek Josef	úředník agencie čsl. Dunajské paroplavby	pošt. Schránka 274
Hotový Václav	tovární mistr	cukrovar, Čukarica
Hradecký Čeněk	úředník	Vojvodjanska 35
Hrnčíř Josef	šéf fmy Matěj Blecha	Čika Ljubina 19

Hrnčířová Anna	choť šéfa fmy Matěj Blecha	Pozorišna 43
Hruška Bedřich	úředník	Pragobanka
Hub Bohuslav Dr.	legační tajemník čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Hubáček Josef	učitel stříhu	Poenkareova 35/III.
Husník Karel	ředitel	Pragobanka
Husník Miloš	ředitel Moravie	Ćirila i Metodija 8/10
Húckel Zlatan	účetní fmy EKONOM	Smederevo
Jan Inderka	odborový rada v. minist. Školství RČS	Praha, Maltézské nám.
Jakoubek Josef	restauratér	Ćuprija, cukrovar
Janković Ljubica	choť úředníka	Kočina 29
Jarolímek Oskar	průmyslník	Kralja Milana 97
Jaroným František	nadsladovní	pivovar Bajloni
Jelínek Karel	stavitel	Banatska 30
Jůza Václav	major S.H.S. v.v.	Žamberk
Jůzová Emilie	choť majora	Žamberk
Kačírek Bedřich	sladovník	pivovar Weifert
Kačírková Krista	choť sladovníka	pivovar Weifert
Kadlec František	správce cukrovaru	Ćukarica
Kalousek Ludvík	šéf agencie čsl. Dunajské paroplavby	pošt. Schránka 274
Karčík Bedřich	instalatér	Ivankovačka 7
Karlas Jan	přádelní mistr	Štofara Vlade Ilića
Kašper Karel	ředitel bankovní a obchodní akc. Spol.	Kralja Milana 5
Kisovec Vjekoslav Dr.	pravní savetnik Jugoslavske banke	Kolarčeva I./I.
Klimecký Oskar	šéf pokladen (Opšte Jg. Bankarsko društvo)	Bitoljska 107
Knez Alois	úředník	Pragobanka
Kobera Josef	úředník	Pragobanka
Kobr František	disponent Pragobanky	Crvenka, cukrovar
Kocuvan Mila	úřednice	Pragobanka
Kohout Otakar	obchodník	Kraljev Trg 5
Koláček František	zámečník	Bitoljska 105
Kolský Antonín	úředník	Pragobanka
Konečný Josef	šéf finanční kontroly	Miloša Velikog 20 (Min. Finansija)
Kupla? Hugo	úředník	Pragobanka
Kórec Vladimír	legační tajemník čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Korejs Dalibor	prokurista Moravie	Ćirila i Metodija 8/10
Korda Dragutin Ing.	šéf "Telegrafie"	Kralja Milana 97
Koeser? Adolf	konfekce	Zemun. Kralja Petra 24
Košnar Pavel?	majitel realit	Novopazarska 42
Kožíšek Jan	úředník	Pragobanka
Krastek František	společný	pivovar Bajloni
Krátký Antonín	disponent	Pragobanka
Kricnar Pavel?	manipulant	Beogradska industrija, Miletina
Krejčíková Anna	úředník min. soc. politike	Studenička 79
Krůta ?	úředník	Pragobanka
Krůta Václav	majitel keramické dílny	Moskovska 36
Křehlík Ludvík Ing.	podnikatel	Bačvanska 6
Křivánek Jaroslav	úředník agencie čsl. Dunajské paroplavby	pošt. Schránka 274
Kurek Viktor	úředník	Simina 8
Laubová Vlasta	maj. Foto-atelier "Portrait"	Knez Mihailova 7
Lazarevičova Emilie	maj. Kloboučnického závodu	Kralja Milana 120
Lesiř Emanuel Dr.	ředitel dovozního oddělení	Pragobanka
Loučka Emil	stavbyvedoucí	Herceg Stevana 4
Luka Karel Ing.	zástupce Škodových závodů	Knez Mihaljov venac 13/14
Machek Alois	úředník	Pragobanka

Malá Antonie	dozorkyně Moravie	Čirila i Metodija 8/10
Matějka Bohuslav	hudebník	Vojvode Brane 16
Maštera František	mistr truhlářský	Kruševačka 55, Pašino Brdo
Meisl Emil Ing.	podnikatel	Jevremova 7
Melč Ctibor	tiskový tajemník čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Mitrovičeva Slavka	úřednice	Pragobanka
Mitvalský Josef	tovární mistr	Štofara Vlade Ilića, Knez Miletina
Mohet Jaroslav	úředník	Pragobanka
Nedvěd Ladislav	šéf oddělení	Pragobanka
Nič Adolf	aktuár. Tajemník čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Neumann Otakar	prokurista Jugobanky	Poenkareova 2
Novotný Alois	majitel realit	Sarajevska 57
Novotný Otakar	úředník	Pragobanka
Palečková Marie	úřednice	pošt. Schránka 47
Pavlíček Adolf	krejčí	Masarykova 5
Pavlíček Antonín	elektrotechnik	Masarykova 5
Pavlišta Jan	účetní representace Škodových závodů	Knez Mihaljov venac 13/14
Pazderník Josef	úředník čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Pelikán Josef	prokurista	Pragobanka
Pešička Rudolf	úředník	Pragobanka
Plachta Josef	stavbyvedoucí	Šajkačka 23
Popović Aleksander	úředník agencie čsl. Dunajské paroplavby	pošt. Schránka 274
Posířil Vítězslav	úředník	Pragobanka
Pospíšil František Ing.	konsul RČS	Kralja Aleksandra 20
Prchal Jaroslav Ing.		Skenderbegova 20/II.
Průša Josef	dílovedoucí	Beogradska industrija, Miletina
Pulkrábek Jindřich	úředník	Pragobanka
Radda Josef	úředník	Pragobanka
Radulović Jiří	zámečník	Pozorišna 49
Raušar Jos. Zd. Ing.	vrch. Fin. Rada v.v. a spisovatel	Pardubice
Ravnik Joža Dr.	advokát	Knjeginje Lubice 7
Reitinger František	ředitel fmy ISIS	Lovčenska 11
Režný Vojta	tajemník Svazu čsl. Spolků v král. SHS	Studenička 81 a
Roháček Josef	truhlář	Poenkaerova 42
Rothmaier Karel	vedoucí chem. Čistírny	Dobropolska 33
Řezáč Lev	úředník čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Sabličeva Vida	úřednice	Pragobanka
Sahánek Josef	úředník agencie čsl. Dunajské paroplavby	pošt. Schránka 274
Seidlerová Anna	úřednice	Izvozna banka
Schanzer Adolf	obchodník	Sarajevska 6
Schanzer Karel Ing.		Sarajevska 6
Scheicher Živko	manip. Úředník	Pragobanka
Skála Vilém	soukromník	Cara Lazara 18
Smejkal Jan	uzenář	Vojvode Dobrnjca 15
Smejkal Josef	obchodvedoucí	Dušanova 76
Sova Václav	úředník	Pragobanka
Stára Antonín	stavbyvedoucí	Oblakovska 24
Stehlík Vladimír Ing.	inspektor Gen. Direkcije drž. železnica	Senjačka 26
Stiksa Emanuel Dr.	zubní lékař	Poenkareva 2
Strádal Jaroslav	úředník	Pragobanka
Stránský Jaroslav	úředník	Pragobanka
Staněk Josef	úředník	Zetska 4a
Staněk Karel	úředník	Zetska 4a
Streit Augustin	správce školy	Studenička 60

Svoboda Eugen	disponent	Pragobanka
Sweikosz Rudolf	ředitel cukrovaru	Bělehrad-Čukarica
Šalanský Václav	obchodník	Miladinova 1
Šátek Ferdinand	úředník	Pragobanka
Šeba Jan	mimořádný vyslanec a zplnomoc. Ministr ČSR	Kralja Aleksandra 20
Šebová Milada	choť vyslanec	Kralja Aleksandra 20
Šestan Josef	dílovedoucí fmy "Lokomašin"	Pozorišna 67
Škarka Ante	prokurista Jugobanky	Poenkareva 2
Škarka Richard	náměstek ředitele	Pragobanka
Škopek František	štukátér	Šumadijska 79
Šlechta Vladislav	stavitel	Zmaja od Noćaja 18
Šlahora Filip	mistr zámečnický	Ivkovićevo 52
Šplíchal Josef	průmyslník	Kralja Milana 97
Šrámek Rudolf	průmyslník	Karadjordjeva 19
Štok Miroslav	úředník	Pragobanka
Štoková Ludmila	úřednice	Pragobanka
Švejkar Jan Ing.	podnikatel	Senjanina Ive 12
Tanović Djordje M.	úředník	Ivankovačka 12
Taške Eduard	zahradník	Rakovica
Ther Vladimír	strojný zámečnický	Sarajevska 57
Tomášek F.M.?	řezník a uzenář	Dušanova 24
Tůma Václav	úředník Moravie	Ćirila i Metodija 8/10
Turek Eduard	profesor	Dušanova 45
Uhl ?	strojník	Braničevska 13
Válková-Marković K.	soukromnice	Dubljska 120
Vaněk Miloš?	účetní	Sarajevska 6
Vedral Václav	profesor	Avalska 9
Vítek Rudolf	podstarší	pivovar Bajloni
Vejšický Zdeněk	šéf oddělení	Pragobanka
Veselý František	likvidátor	Pragobanka
Vojinović Miroslav	referent ministerstva	Sarajevska 57
Vokáč Lev Dr.	legační rada čsl. Vyslanectví	Kralja Aleksandra 20
Vokáčová ?	choť legačního rady	Vojvode Milenka 29
Vopálenký František	sládek	pivovar Bajloni
Vrabc Jaroslav	úředník	Pragobanka
Vrba Jiří	prokurista	Pragobanka
Všetečka Jan	průmyslník	Dobračina 21
Wagner Stevan	advokát	Knez Miletina 5
Wiegele Zdravko Dr.	advokát	Bosanska 97
Zajíc František Ing.	vrch. Ředitel cukrovaru	Ćuprija
Zahrádková Anna	úřednice "Moravie"	Ćirila i Metodija 8/10
Zdravković ?	úřednice	Pragobanka
Zelený Bedřich	sochař	Pozorišna 42
Zeman František	úředník pojišťovny Herceg-Bosna	Majdanska 9
Zvonař Karel	šéf fmy "Goliat"	Dositijeva 8
Žlebek Jan	vrchní strojník	pivovar Bajloni, Cetinjska 15